

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

Tweemaandelijks Kultureel Tijdschrift van de Heemkundige en
Historische Kring Gent V.Z.W.

Redactie-adres : Sint-Lievensdoorgang 1, 9000 Gent

10de Jaargang nr. 2

15 maart 1981

Ere-voorzitter : J. Tytgat, ere-notaris

Voorzitter : G. Hebbelynck

Onder-Voorzitter : H. Collumbien

Secretaris : R. Van Geluwe

Penningmeester : A. Verbeke

Ruildienst : Van Geluwe-Eggermont A., Maïsstraat 235, Gent

Secretariaat : Maïsstraat 235

Postrekening : 000-105.04.73-60 - Heemkundige en Historische
Kring Gent, Koggestraat 14, Gent

Lidgeld : 250 fr. per jaar.

INHOUD

Gent in 1874	63
De Gentse Pompiers redden de Belgische Onafhankelijkheid	88
Huldezang der vigileurs aan de Tramway	113

Bibliotheek en wekelijkse bijeenkomsten : in het Documentatie-
centrum voor Streekgeschiedenis, Convent Engelbertus, Groot Be-
gijnhof, huis nr. 46, Sint-Amansberg : elke zondag van 10 tot 12
uur (uitgenomen op feestdagen). Gesloten in juli en augustus.

Verantwoordelijke uitgever : G. Hebbelynck, Voorhoutkaai 40, Gent
Elke auteur is alleen verantwoordelijk voor zijn bijdrage.

Uitgegeven met de steun van het stadsbestuur van Gent en van het
Provinciebestuur van Oost-Vlaanderen.

VRAAG EN ANTWOORD

Verklaring van de benaming **Blaisantvest** (antwoord op een mondelinge vraag) A. Van Werveke geeft in zijn werk "De Namen van de Straten" de volgende verklaring :

"*Blaisantvest = Boulevart de Blaisant* heeft niets gemeens met een plezante vest = boulevard de plaisance, waar men zich vermaakt of rust neemt. De naam is aan die vest gegeven naar aanleiding van de heerlijkheid van Blaisant, daarnevens gelegen. Voor de eerste maal ontmoet men een vorm Plaisante vest in 1735 (Stadsarchief. 17e Resolutieboek, f° 16v^o), zeker niet met de bedoeling de vest als een lustoord aan te zien, maar als zijnde gelegen nevens de heerlijkheid van Blaisant, die later nog immer vermeld wordt, zolang het Frans Bewind ze niet heeft doen verdwijnen, o.a. in den Wegwijzer van 1796 (blz. 53) en in den Grooten Gendschen comptoir almanach voor het jaer 1797."

In de Voordrachtzaal van het E.G.W.-centrum, Graaf Van Vlaanderenplein telkens om 20 uur :

Woensdag 25 maart : Voordracht met dia-projectie door de Heer Rudy van Elslande over : "Hugo van der Goes is nog steeds de belangrijkste Gentse schilder".

Woensdag 29 april : Voordracht met dia-projectie door de Heer Lic. Marcel Mestdagh over : "De Noormannen te Gent".

GENT IN 1874. DE PAARDETRAM TE GENT

11 januari : De nieuwe wet van 18 september 1873 bepaalt, dat alleen het staatsbestuur voortaan gemachtigd is om plaatsvervangers aan te stellen en de prijs te bepalen. Deze prijs kan 1800 F bereiken. Daarom werd een Onderlinge Verzekering tegen de militie te Gent gesticht. Door het storten van een premie van 600 F wordt men verzekerd dat bij een slecht nummer in de plaatsvervanging zal voorzien worden. Ook het huis De Muynck in de Nederscheldestraat en het huis Lowick in de Keizer Karelstraat houden zich met plaatsvervanging bezig.

30 januari : Art. 3 van het “reglement op de pisbakken” (zo genoemd in de officiële tekst) goedgekeurd in de gemeenteraad bepaalt, dat de koffiehuishouders en herbergiers verplicht zijn in hun drankhuis een toilet te hebben in volkomen staat van reinheid.

7 februari : Op de Graanmarkt was heden noch tarwe noch rogge. Onze graanmarkt sterft uit. De stad ontvangt sedert lang van de tarwemarkt doorgaans de som van 48 centimes per week (als plaatsrecht).

9 februari : De Commissie van de Godshuizen wenst de kunstvoorwerpen van het Wenemaersgesticht te verkopen. Na een krachtige tussenkomst in de gemeenteraad door Vuylsteke en schepen Wagener wordt het voorstel verworpen. “Wenemaer behoort tot Gent. Ge hebt zijn portret en wilt het verkopen. Daar is iets, dat me tegen de borst stuit”.

12 februari : In de nabijheid van Langerbrugge zijn ruim 200 arbeiders werkzaam aan de verbreding van het kanaal van Terneuzen. Tussen de brug van Langerbrugge en Meulestedebrug zijn vier stoombaggermolens bezig het kanaal uit te diepen, terwijl een kleine stoomboot de gevulde slijkboten op sleeptouw neemt.

19 februari : De discussies in verband met het kerkhofvraagstuk duren voort. Op 6 januari schreef Le Bien Public : “Le cabinet n’ayant pas su prendre la résolution de rappeler l’administration communale au respect de la loi, les catholiques se sont vus forcés d’organiser l’émigration des cadavres et de chercher pour leurs morts sur un territoire voisin un champ de repos soustrait à la domination des libres-penseurs et des goux de l’hôtel-de-ville”.

Op 19 februari hield het comité voor de verdediging van de religieuze begraafplaatsen zijn jaarvergadering in de Katholieke Kring.

Waren aanwezig : de bisschop van Gent, graaf de Hemptinne, Casier-Légrand, graaf d’Alcantara, G. Verspeyen, J. Lammens, Th. Léger. Verspeyen bracht een verslag over de werkzaamheden in 1873.

In de parochies, die tot 1872 gebruik maakten van het oud kerkhof, waren 1597 overlijdens in 1873.

1873	Gewijd Kerkhof		Geuzenkerkhof	
	Volwassen.	Kinderen	Volwassen.	Kinderen
1e semester	416	141	57	167
2e semester	391	275	17	133
Totaal	807	416	74	300

Le Bien Public geeft de volgende verklaring wat betreft de begrafenissen

STAD GENT.

Nationale Militie

PLAATSVERVANGING

DOOR HET

Departement van Oorlog.

Het College van Burgemeester en Schepenen,

Gezien den omzendbrief van den heer Gouverneur der provincie van den 7 januari 1874, Mem. Adm. deel 115, n° 2, mededeelende eene aanschrijving van den heer Minister van Binnenlandsche zaken, gedagteekend 27 december laatst;

Brengt ter kennis der belanghebbenden:

1° Dat de prijs der plaatsvervangng door het Departement van Oorlog, voor het jaar 1874, bepaald is op fr. 1000.

2° Dat de militiens die thans eene vrijstelling, een uitstel of versoepening van inlijving genieten, niet zullen kunnen worden aangenomen om zich te doen vervangen, in geval zij later tot den dienst zouden worden geroepen, dan op voorwaarde, van den 2 tot den 22 dezer maand, de storting te doen eener som van 200 frank, overeenkomstig de artikels 64¹ en 64² der wet op de militie.

Er volgt uit een ander besluit, dat van den 4 oktober, n° 3161, (zie art. 2, n° 3 en 4) dat het Staatsbestuur, voor de licting van 1874, op fr. 800, die som heeft bepaald, door de rechtstreeks vervangene militiens te storten, die zich van alle verantwoordelijkheid zouden willen vrijwaren, krachtens art. 72 der wet.

Gedaan ten Stadhuize, den 15 Januari 1874.

Graaf DE KERCHOVE.
De Gemeente Secretaris,
A. J. DE VYLDER.

VILLE DE GAND.

Milice Nationale

REMPLACEMENT

PAR LE

Département de la Guerre.

Le Collège des Bourgmestre et Echevins,

Vu la circulaire de M. le Gouverneur de la province du 7 janvier 1874, Mem. Adm. tome 115, n° 2, communiquant une dépêche de M. le Ministre de l'Intérieur en date du 27 décembre dernier;

Porte à la connaissance des intéressés:

1° Que le prix du remplacement par le Département de la Guerre est fixé à fr. 1000, pour l'année 1874;

2° Que les miliciens jouissant aujourd'hui d'une exemption, d'un ajournement ou d'une dispense d'incorporation ne pourront être admis à se faire remplacer au cas où ils seraient ultérieurement appelés au service, qu'à la condition de faire du 2 au 22 de ce mois, le versement d'une somme de 200 francs, conformément aux articles 64¹ et 64² de la loi sur la milice.

Il résulte d'un autre arrêté, celui du 4 octobre, n° 3161 (voir art. 2, n° 3 et 4) que pour la levée de 1874, le Gouvernement a fixé à fr. 800, la somme à verser par les miliciens remplacés *directement*, qui voudront s'affranchir de toute responsabilité en vertu de l'art. 72 de la loi.

Fait à l'Hôtel de Ville, le 15 Janvier 1874.

Comte DE KERCHOVE.
Le Secrétaire Communal,
A. J. DE VYLDER.

van kinderen : “Le plus souvent un homme venait prendre le petit cercueil, l’enveloppait d’un morceau de serge et sous son bras le portait au cimetière. Une heureuse réaction s’est faite; les messes d’anges deviennent plus nombreuses, et dans le dernier trimestre de 1873 les inhumations d’enfants au Geuzenhof sont descendues de 96 à 37”.

13 maart : De verkiezingen zijn op komst en de kiezerslijsten worden nauwkeurig onderzocht. In 1860 waren in de 78 gemeenten van het arrondissement Gent 42 liberale burgemeesters; in 1870 is het aantal liberale burgemeesters gedaald tot 15.

In de buitengemeenten van het kiesarrondissement Gent waren er 2 828 kiezers in 1869. In 1870 waren er slechts 2 559, dit als gevolg van de afschaffing van het recht op de verkoop van alcoholische dranken en de verkoop van tabak. (Deze rechten werden vervangen door een provinciaal recht, dat niet in aanmerking kwam voor de kiescijns).

Aantal kiesgerechtigden buitenkantons :

Kantons	1869	1871	Vershil
Gent Z.O.	153	139	- 14
Gent N.W.	173	190	+ 17
Deinze	338	300	- 38
Evergem	277	277	-
Lokristi	418	334	- 84
Nazaret	200	189	- 11
Nevele	316	300	- 16
Oosterzele	413	339	- 74
Zomergem	350	321	- 29
Waarschoot	190	190	-
	2828	2559	

Door de afschaffing van de rechten op de verkoop van alcoholische dranken verloren in de buitengemeenten van het kiesarrondissement Gent 359 personen het kiesrecht. Te Gent verloren 126 inwoners het kiesrecht : 123 herbergiers en 3 verkopers van tabak. Er mag vermoed worden, dat de meeste herbergiers liberaal stemden. Uit deze tabel kunnen we nog een andere vaststelling maken : gezien het zeer gering aantal kiezers per kanton — elk kanton telt gemiddeld een zevental gemeenten — is het niet moeilijk de politieke overtuiging van de kiesgerechtigden te achterhalen. Trouwens ook voor Gent was dit gedeeltelijk mogelijk : lidmaatschap van bepaalde verenigingen, abonnees op kranten, giften op steunlijsten van Le Bien Public en Le Journal de Gand.

Uit deze ontleding is Le Bien Public dan ook van oordeel, dat de uitslag van de komende verkiezingen gunstig zal zijn voor de conservatieve partij.

23 maart : Maatschappij voor beerruiming met stoom. Koepoortkaai, Gent. De maatschappij geeft algemene voldoening. Het ruimen gebeurt sedert 1870 in volle dag, spoedig en kosteloos. Men heeft noch reuk noch vuiligheid. (Voorheen moest het ruimen 's nachts geschieden).

In de zaal Sodaliteit houdt de Franse politicus Jules Favre (1809-1880) een lezing over Washington voor de Société Littéraire. De spreker werd voorgesteld door burgemeester Ch. de Kerchove. Op 7 mei zal Hyacinthe Loyson (1827-1912), een gewezen monnik, die na 1870 de Katholieke kerk verliet, huwde en een Gallicaanse kerk oprichtte, in de zaal Willem Tell voor de Société Littéraire een lezing

houden over "La question religieuse en Europe". (verslag in Journal de Gand van 10.5.1874)

13 april : Op tweede Paasdag hebben de Zusters Bernadinessen, die de zieken in het Bijlokehospitaal verzorgen, bezit genomen van hun nieuw gesticht "Toevlucht van Maria" op de Coupure.

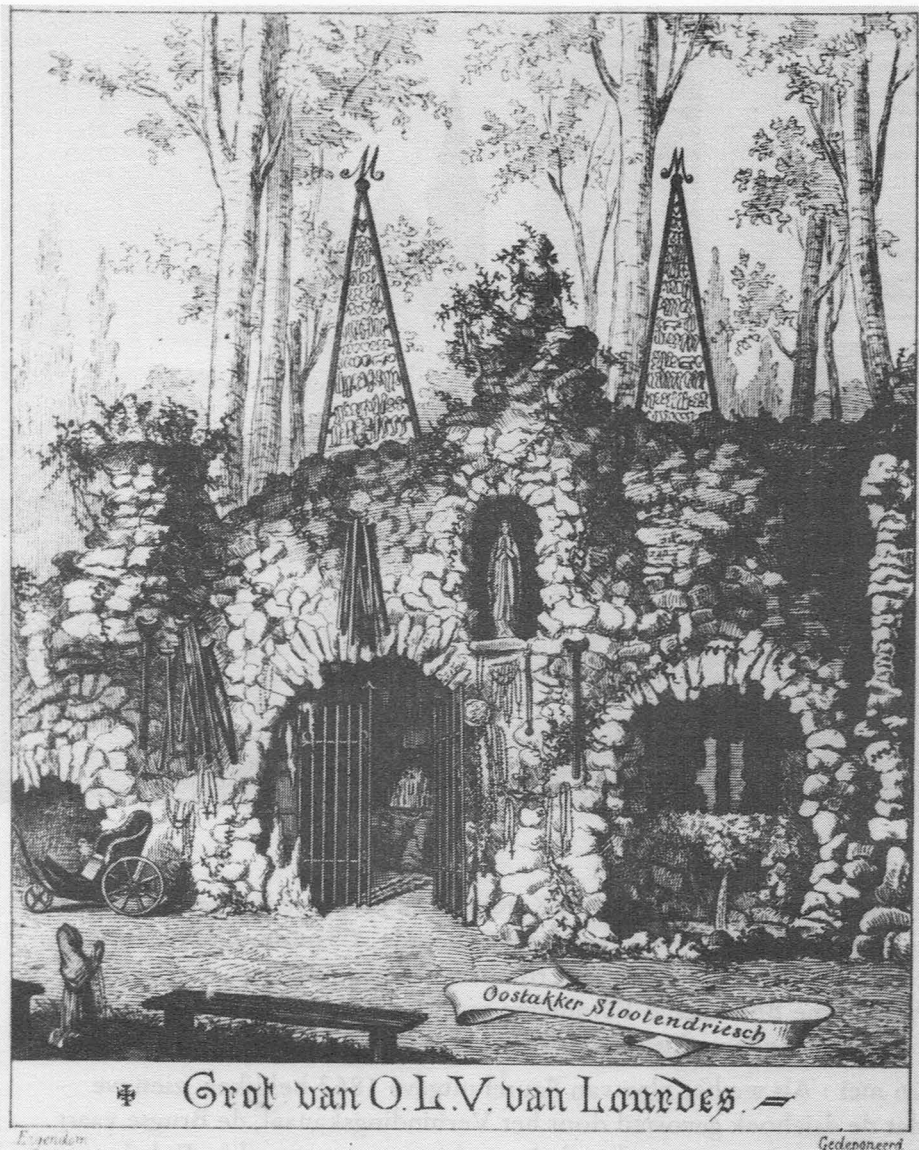
16 april : Begin maart was de katholieke senator H. Van de Woestijne overleden. De liberale stelden burgemeester Ch. de Kerchove voor als kandidaat voor de tussentijdse verkiezing. De katholieken stelden geen kandidaat voor gezien er algemene verkiezingen zullen plaats hebben op 9 juni en de verkozen senator nauwelijks enkele dagen zou kunnen zetelen. De opkomst was dan ook gering en Ch. de Kerchove werd verkozen met 1 895 stemmen. Het was wat men kan noemen een slag in het water.

20 april : Uit Le Bien Public : Nous regrettons de devoir arrêter les regards de nos lecteurs sur ce cloaque communal qui s'appelle le théâtre, une école de mauvaises moeurs ouverte sous le patronage de l'autorité.

22 april : De maatschappij l'Union zal de gevel van zijn lokaal op de Kouter naast het Wachthuis (= Beurs) verbouwen naar het plan van architect Marchand. De maatschappij Union werd opgericht in 1842 en zal ontbonden worden in 1899 (zie G.T. : jaargang 1977 blz. 166).

8 mei : De Godsdienstige Week van Vlaanderen publiceert het artikel "O. L. Vrouw van Lourdes vereerd op het kasteel der Weledele Markgravin de Courtebourne te Oostakker". In 1858 verscheen de H. Maagd Maria aan de veertienjarige Bernadette te Lourdes. Enkele jaren geleden liet de markgravin de Courtebourne in haar kasteel een rots bouwen. Iemand gaf haar de raad in de rots het beeld van de H. Maagd te plaatsen. In 1873 besloot de pastoor van Oostakker een parochiale bedevaart naar de grot in te richten. Dit voorbeeld kreeg navolging. In de meimaand hadden tientallen bedevaarten naar Oostakker plaats :
3 mei : bedevaart parochie Mariakerke, 7 mei : congregatie van de derde regel van de H. Franciscus van Assisië, 10 mei : congregatie Sint-Baafs, 14 mei : patronage van de jonge dochters van Poortakker, 17 mei : patronage van het Steendam, school Grijze Zuster Gouvernementstraat, gesticht doofstommen, 25 mei : algemene bedevaart, 28 mei : Sint-Amandusinstituut, 25 mei : bedevaart parochies Oostakker, Lokristi, Desteldonk en Destelbergen.

24 mei : Heden wordt de eerste tramlijn Station-Dampoort plechtig ingehuldigd. De dienst begon op maandag 25 mei; de paardetram reed van zeven uur 's morgens tot negen uur 's avonds. (zie artikel van M. Van Wewemael : Nu honderd jaar geleden kwam de allereerste tram

door Gent in G.T., jaargang 1975 blz. 53) Enkele punten uit het reglement : de rijtuigen moeten goedgekeurd zijn, een nummer dragen en behoorlijk verlicht zijn van binnen en langs buiten, de paarden moeten helklinkende bellen dragen, de geleiders en ontvangers dragen een dienstkleedij en een nummer, de rijtuigen moeten op draf gevoerd worden, de geleiders hebben een fluitje om het naderen aan te kondigen, ze moeten minstens achttien jaar oud zijn en een bewijs van goed ge-

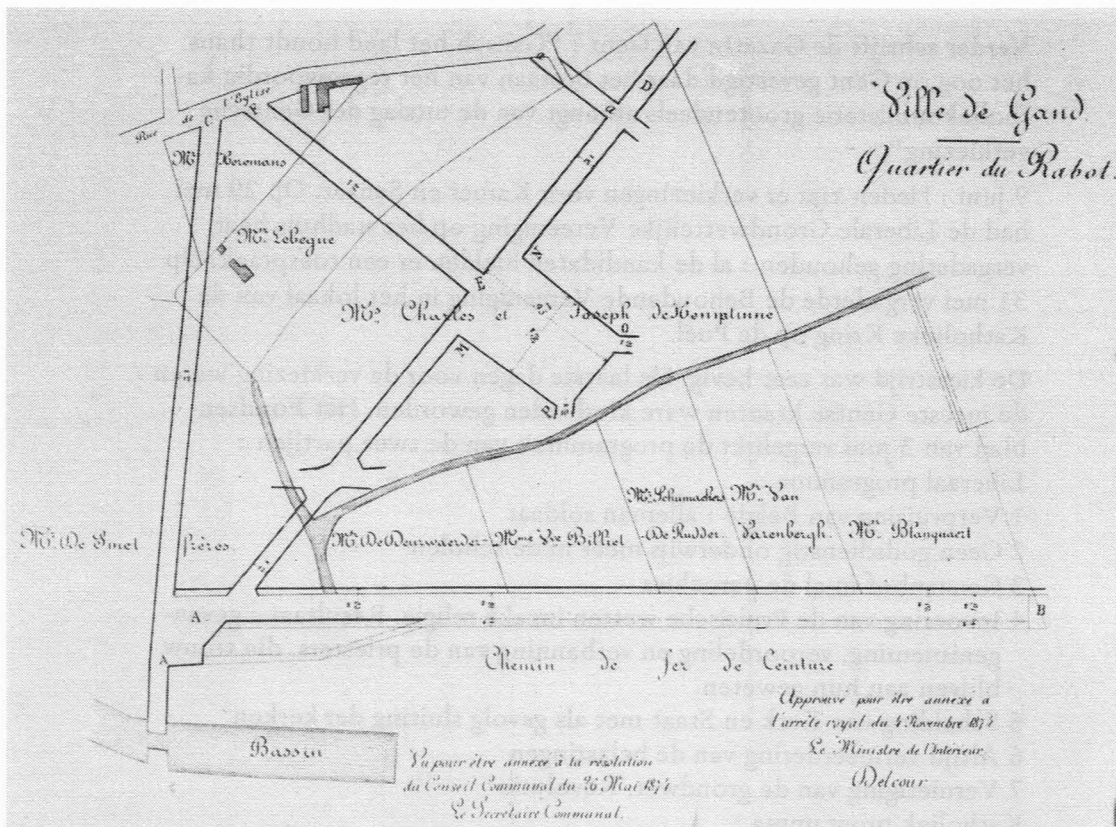

drag voorleggen.

25 mei : Burgemeester Ch. de Kerchove en Metdepenningen hebben in naam van de voorzitters van La Concorde, L'Union, La Société Littéraire, Willem Tell, het Van Crombrugghe-genootschap, de liberaal Vlaamsche Bond aan d'Elhoungne gevraagd zich kandidaat te stellen bij de komende verkiezingen.

26 mei : Als we het plan van Saurel uitgave 1863 bekijken, zien we dat de driehoek gevormd door het Verbindingskanaal, de Brugse vaart en de Lieve nog practisch onbebouwd is en meersgrond is. Enkel staan er een reeks woningen langs de Noordkaai en in de Kerkstraat, die begon aan de Noordkaai. Wel is op de kaart van Saurel reeds de voorlopige plaats van het Rabotstation aangeduid. De eigenaars van de gronden gelegen in voornoemde driehoek hadden reeds vroeger de toelating gevraagd om deze gronden te urbaniseren. Pas op 17 oktober 1872 ontving het stadsbestuur de definitieve plannen van de inplanting van het Rabotstation. De eigenaars van de gronden hernieuwen nu

hun aanvraag. Op 26 mei 1874 keurde de gemeenteraad het ontwerp goed. De eigenaars moeten op eigen kosten de grond ophogen, de wegen, voetpaden en rioleringen aanleggen en dit alles kosteloos afstaan aan de stad.

1 juni : De tram maakt goede zaken. Telkens is het rijtuig vol. Gisteren werden van 's morgens tot 's avonds met twee rijtuigen gereden en bij elke reis was het rijtuig te klein.

6 juni : De dagorde van de burgerwacht luidt als volgt :

1. De burgerwacht zal in geval van dringendheid bij trosslag opgeroepen worden. De zwarte en de witte vlag zullen samen geheven worden op het Belfort om aan te kondigen, dat er een buitengewone wapenneming plaats heeft.
2. Kledij : Legioenen : onderofficieren en korporaa's : shako en epauletten, officieren : politiemuts zonder epauletten.

Ruiterij : oefenkledij met talback en patroontas.

Deze dagorde in verband met de komende verkiezingen.

Verder schrijft de Gazette van Gent : “Gansch het land houdt thans het oog op Gent gevestigd daar het bestaan van het tegenwoordig katholiek ministerie grootendeels afhangt van de uitslag der Gentsche verkiezing”.

9 juni : Heden zijn er verkiezingen voor Kamer en Senaat. Op 29 mei had de Liberale Grondwettelijke Vereeniging op het stadhuis haar vergadering gehouden : al de kandidaten hielden er een toespraak. Op 31 mei vergaderde de Behoudende Vereeniging in het lokaal van de Katholieke Kring op de Poel.

De kiesstrijd was zeer hevig. De laatste dagen voor de verkiezing waren de meeste Gentse kranten ware kiesbladen geworden. Het Fondsenblad van 3 juni vergelijkt de programma's van de twee partijen :

Liberaal programma :

- 1 Verpruising van België : alleman soldaat
- 2 Geen godsdienstig onderwijs meer in de scholen
- 3 Geuzenhof in al de parochies
- 4 Invoering van de Pruisische wetten inzake religie. Resultaat : gevangenisneming, veroordeling en verbanning van de priesters, die trouw blijven aan hun geweten
- 5 Scheiding van Kerk en Staat met als gevolg sluiting der kerken
- 6 Altijd vermeerdering van de belastingen
- 7 Vernietiging van de grondwet. Revolutie

Katholiek programma :

- 1 Bestrijding van het Pruisisch stelsel
- 2 Handhaving van de schoolwet van 1842
- 3 Een kerkhof voor iedere godsdienst
- 4 Ontwikkeling van de grondwettelijke vrijheden
- 5 Voortdurend vermindering van de belastingen
- 6 Het leger zonder één man meer
- 7 Verlichting van de krijgsmacht
- 8 Handhaving van de grondwet

Op 4 juni publiceert Het Fondsenblad een lijst met de namen en adressen van de leden van de vrijmetselaarsloge La Liberté te Gent. Deze lijst telt 169 personen, waarvan 61 woonachtig buiten Gent en de randgemeenten.

In deze lijst ontmoeten we de namen van Prosper Claeys, Jules De Vigne, Grenier Pr., Kerfzyer J., Pynaert Ed., Van Geert Aug., Van Monckhoven, P. Voituron, Willequet Ed. Le Bien Public neemt de lijst van het Fondsenblad over. Het was trouwens niet de eerste maal, dat Le Bien Public dergelijke lijsten publiceerde. Op 7 juni 1868 had

deze krant een lijst gepubliceerd met de namen van de officieren-dignitarissen van Le Septentrion. Op 27 september 1873 werd een lijst gepubliceerd van de officieren-dignitarissen van de loge Les Amis Philantropes van Brussel, op 1 april 1874, volgde een lijst van officieren-dignitarissen van de loge La Persévérance van Antwerpen (overgenomen uit Het Handelsblad) en op 3 mei 1874 publiceerde Le Bien Public de dagorde van een convent ingericht door La Liberté te Gent. Volgens het Fondsenblad wordt in de stad door de liberalen een liedje verspreid :

Leugenieten
Van Jezuïten
Al uw kneepen zijn gekend
Rolt uw matten,
Valsche ratten,
Roept het vrije volk van Gent.

Het Fondsenblad voegt er aan toe, dat de neef van burgemeester de Kerchove Jezuïet is en dat het niet mooi is een familielid te beschimpen.

Op 9 juni wendt het Fondsenblad zich tot de middenstand en wijst op de nadelen van de paardentram voor de winkeliers (de kopers rijden de winkels voorbij), voor de koetsiers (minder klanten) en voor de bakkers, kolenverkopers en brouwers (moeilijkheden bij het lossen en laden).

In het manifest van de liberale partij lezen we : “Le pays tout entier a les regards fixés sur nous. Vous êtes les maîtres de la situation”. Er waren 26 kiesbureaus : 18 voor de inwoners van Gent en acht voor de overige kiesgerechtigden van het arrondissement, die naar Gent moesten komen voor de verkiezing. De lijst van de kiesbureaus toont ons wel de voornaamste drankhuizen van de stad, want bijna al de kiesbureaus waren in drankhuizen ingericht.

1e bureau : stadhuis.

2e bureau : stadhuis.

3e bureau : Lakenmetershuis.

4e bureau : herberg Den Duitsch bij St. Jacobs.

5e bureau : herberg Hof van Flora in de Holstraat.

6e bureau : herberg Trompet in de Ham.

7e bureau : herberg De Prins in de Ramen.

8e bureau : herberg Parnassusberg op de Houtlei.

9e bureau : herberg Spiegelhof op de Nieuwe Wandeling.

10e bureau : herberg De oude Kroon op de Zuidkaai.

11e bureau : herberg Den Boer in de Sleepstraat.

- 12e bureau : herberg De Vier Hoeken in de Fiévéstraat.
 13e bureau : herberg De Leeuw van Vlaanderen in de St.-Margrietstraat.
 14e bureau : herberg De Kroon op de Reep.
 15e bureau : de Polkazaal in het beluik Polka.
 16e bureau : de Foyer van de Minardschouwburg.
 17e bureau : de herberg De Drie Sleutels in de St.-Amandstraat.
 18e bureau : de zaal Thalia op het St.-Pietersplein.
 19e bureau : herberg Het Zwarte Ram in de Lange Violettenstraat.
 20e bureau : de Philharmonie op de Bijlokevest.
 21e bureau : herberg Het Yzeren Kruis in de Sleepstraat.
 22e bureau : zaal Sodaliteit in de Korte Meire.
 23e bureau : zaal La Renaissance in de St.-Amandstraat.
 24e bureau : herberg Stad Brussel in de Hoogstraat.
 25e bureau : herberg Rubens, Koornmarkt.
 26e bureau : herberg Den Hert, Phoenixstraat.

	Gent	Buiten	Totaal
Ingeschreven Kiezers	4 675	2 741	7 416
Aantal Kiezers	4 386	2 518	6 904
% Opkomst	93,8 %	91,8 %	

Senaat :

Katholieken :	Casier-de Hemptinne	3486
	Van Crombrughe-Van Alstein	3476
	de Kerchove de Naeyer, Frederik	3478
Liberalen :	Delecourt, Emiel	3343
	Jacquemyns, Edward	3332
	Neyt, Adolf	3323

Kamer :

Katholieken :	Cruyt, Alexander	3497
	De Baets, Pieter	3507
	Delehaye, Judocus	3500
	De Moerman, Leon	3485
	De Smet-De Lange	3490
	Drubbel, Lodewijk	3490
	Kervyn, Philip	3486
Liberalen :	de Kerchove de Denterghem	3337
	d'Elhoungne, Frans	3324
	Lippens, August	3332
	Van der Stichelen, Jules	3320
	Rolin-Jaequemyns, Gustaaf	3329
	Vuylsteke, Julius	3262
	Willequet, Edmond	3287

De katholieken wonnen dus de zeven kamerzetels en de drie senaatzetels. Voor de senaat willen we de uitslag nader onderzoeken.

	Gent	Buitengemeenten	Totaal
Liberalen	60,5 %	29,0 %	48,91 %
Katholieken	39,5 %	71,0 %	51,08 %

We stellen vast :

- a) de grote tegenstelling stad Gent-platteland
- b) het zeer gering verschil in de totaaluitslag : 2,17 % of een verschil van ongeveer 153 stemmen. Dit betekent ook, dat een verplaatsing van ongeveer 78 stemmen van de katholieken naar de liberalen de uitslag volledig zou omkeren.

Op 11 juni schreef Le Bien Public : "L'élection de Gand a eu dans le pays entier un immense retentissement. C'est à l'arrondissement de Gand que la Belgique doit en effet d'avoir échappé au péril d'une restauration doctrinaire et de ne pas tomber sous la domination abhorrée des lieutenants de Bismark."

Inderdaad na de verkiezingen van 1874 telde de Kamer 68 katholieke en 56 liberale volksvertegenwoordigers, de senaat 34 katholieke en 28 liberale senatoren. De uitslag van Gent was dus beslissend voor het behoud of de val van het katholiek kabinet.

Volgens de Journal de Gand hebben de kantons Nazaret en Waarschoot, die samen 392 kiezers telden, de overwinning aan de katholieke partij bezorgd.

5 juli : Op 17 mei had Le Bien Public geschreven, dat de Journal de Gand de breuk tussen burgemeester Ch. de Kerchove en "un personnage voués depuis plusieurs années à la propagande libérale" loochende. Er op 19 mei vervolgde Le Bien Public zijn inlichtingen : "Ce personnage est M. Van der Meulen, directeur de l'agence générale des journaux libéraux en notre ville. Les étalages de caricatures, de libres gravures et de libres photographies, la vente du Stad Gent et du Vader Cats, la distribution des proclamations électorales, voilà le service auquel M. Van der Meulen présidait au sein du parti doctrinaire".

De liberalen hadden hun nederlaag bij de verkiezingen moeilijk kunnen verteren en de inwendige spanningen tussen de doctrinairers en de progressisten werden nog groter. Dit alles had zijn weerklank in de Gentse perswereld. Einde 1874 verdween het liberaal weekblad Vader Cats. Daarentegen werden enkele andere weekbladen opgericht.

Op 5 juli verscheen het eerste nummer van Jan Klopterop. Het droeg als onderschrift : "Vrijzinnig orgaan onder kenspreuk Recht voor de Vuist".

JAN KLOPTEROP

JAN KLOPTEROP dat is mijn naam,
Ik Klop op al wat valsch en slecht is ;
Maar meest van al op 't papenkraam,
Waar niets en is dat goed en recht is ;

VRIJZINNIG ORGAAN

ONDER KENSPRECK :

« RECHT VOOR DE VUIST ! »

Ik acht de vrijheid 't beste goed,
En die de keel haar toe wil stroppen,
Daar zal ik onverpoosd, verwoed,
Tot mijnen laatste snik op kloppen.

ABONNEMENTPRIJS :

2 fr. 50 c. voor België
2 gulden - Nederland } vrachtfrij.

BUREEL : Lange Violettenstraat 25
GENT.

AANKONDIGINGEN :

20 Centiemen per drukregel.

EERSTE JAARGANG.

KOKEDIE!

Kokedie, Kokedij,
Papen, gij krijgt klop van mij!
Kokedij!

LIBERAAL WEEKBLAD.

Kokedie, Kokedij,
Papen, gij krijgt klop van mij!
Kokedij!

De personen die wenschen zich te abonneeren, worden verzocht zich schriftelijk te wenden tot de Redactie van Kokedie, te Gent.

In de titel stond het vers :

Jan Klopterop dat is mijn naam,
Ik klop op al wat valsch en slechts is;
Maar meest van al op 't papenkraam,
Waar niets en is dat goed en recht is.

Daarmede kennen we ook de strekking van dit weekblad : een heftig anti-klerikaal en liberaal spotblad. Reeds op 6 september zal De Vlaamsche Leeuw schrijven : "Vergeet 't historische van uwen alter ego, van Baard Vermeulen niet, die ook te peerde — pardon te kajute — begon en te voet is uitgescheid". Volgens De Vlaamsche Leeuw van 22 november schrijft een opsteller van de Gazette van Gent in Jan Klopterop. Het Fondsenblad deelt mede, dat Jan Klopterop een zekere Philogeen Van Cauteren is, een medewerker van de Gazette van Gent. Wat verder zullen we de moeilijkheden in de liberale partij behandelen. Jan Klopterop zal stelling nemen tegen de doctrinaireren. Op 15 november schreef dit weekblad :

"Ik had mij goed voorgesteld van geene hoogdravende politiek te spreken, en, wel wetende hoe verdeeld de liberale partij is, overtuigd zijnde dat de meeste hoop mannen van lijsemeel zijn, die hunne kinderen naar de jesuïeten zenden, den klerikalen duvel keersen branden, tjeven bevoordeelen en liberalen achteruitsteken en niettegenstaande dit willen doorgaan voor de *incarnatie* van het liberalismus."

En Jan Klopterop vervolgt :

"Hoe komt het dat het Centraal Comiteit, welk bestaat uit 15 leden, erbij begrepen de Voorzitter, maar ZEVEN *stemmen tegen* ACHT heeft kunnen krijgen om den banvloek uit te spreken tegen broeders, wier eenig ongelijk is, dat ze de oude pruisen in de schouw willen hangen, en liberaler willen zijn dan zij ?

En ziehier een kaderken, dat meer zegt dan ellenlange boterhammen.

RIJKEN EN ALMACHTIGE MEESTERS.	ARMEN EN GEEXCOMMUNIEERDEN.
1 De Kerchove de Denterghem	1 Voituron
2 Metdepenningen	2 Heremans
3 D'Elhoungne	3 Rogghé
4 Delecourt	4 Millord
5 Vander Stichelen	5 De Vigne
6 Cambier	6 Callier
7 Lippens	7 Goossens
	8 Lutens.

D. O. M.

Begraving van JAN KLOPTEROP, overleden den 8 Januari 1875, in den bloeienden leeftijd van 6 maanden, 3 dagen en 4 uren, bezweken aan eene korte en besmettelijke hertziekte in zijnen *porte-monnaie*. De begraving zal plaats hebben op het Geuzenhof; al de vrienden van « vooruitgang » en de liefhebbers van de cigaren-krinkels worden verzocht, zich te vergaren in de Statiestraat; daar zal de deftige schrijver van dat geestig blad, staande op eenen Rotte...rdamschen cigarenbak, zijnen laatsten zeever uitburlen, en den grooten dienst doen kennen, dien hij aan de liberale partij gedaan heeft, sprekende hoe *Jan Klopternevens* geweest is eenen logenaar, eenen lasteraar en eenen eerdief. Hij zal ook tateren van de deugnieten van Jezuiten, die hem geen een plaatseke willen geven, alhoewel dat hij er zoo schoon om geschooid heeft, en op deze ure nog schooit.

De maatschappij de *Rarekliek* (mannen van het licht, als de gaze brandt) hebben zich willen gelasten met de laatste erbewijzing aan den overledene, nuunen hertlap, te doen. De pelle zal gehouden worden door den Ryke M^d de Parapluis, den matrassenklopper, gewezen lid van den *Cercle Catholique* en bijgenaamt *la Confidence Mutuelle*, Drees, den Wetterschen antjueboer, en den grooten Blekkenen man. De krijschers zullen voor oeze omstandigheid vervangen worden ook door *Rarekliks*, door den geheimschrijver, den gepommadeerden commies met geheel zijn kleerkasse op zijn armen, den witten kachelaansteker van het stadhuis, enz.

Een ander lid is gelast met het maken van een prachtig monument van potaarde, tot eeuwige gedachtenis van den uitgeteerde.

De brooddeeling zal plaats hebben rechtover Minardsschouwborg, wel te verstaan als er zaad in 't bakske is.

De mannen van buiten de Brugsche poort, door Jan Klopterop zoo lafhertig beledigd, deelen evenwel in de algemeene droefheid, door dit onverwacht en beklagenswaardig afsterven veroorzaakt.

R. I. P.

Een lezer van 't *Leeuwke* zendt ons het volgende gratschrift voor den overledene :

- « Hier onder ligt *Jan Klopterop*,
- » Spuwt op zijn graf en z... er op!

De kogel is nu door de kerk. Als 't noodig is zullen we eens met de tanden in 't rauw vleesch zitten van die rijke en almachtige Meesters, en hunne daden als *liberaal* tegen de keers houden.

Ah ! ge spreekt den banvloek tegen ons uit. Eh wel, we nemen de handschoen op. Gij hebt het gewild !”

Wat verder hierover wat meer.

Jan Klopterop leefde niet lang. Het laatste nummer verscheen op 3 januari 1875. De Vlaamsche Leeuw van 10.1.1875 publiceerde het hierbij gereproduceerde overlijdensbericht.

Op 4 oktober verscheen een tweede antiklerikaal satirisch weekblad : Kokedie. Er verschenen slechts drie nummers en het liedje was uit.

Op 11 oktober verscheen nog een weekblaadje van een gans andere aard : De Donkersteeg; het was een reclamebaadje van de winkeliers van de Donkersteeg, dat kosteloos werd uitgedeed. Einde 1874 zou de uitgave worden gestaakt.

12, 13, 14 en 19 juli : voor de gemeentefeesten valt niet veel te vermelden. De burgerwacht richt een wedstrijd in schijfschieten in; er is ook een internationale wedstrijd voor koorzang ingericht door het Willemsfonds. Zestig leden van een Werkmeisjesgenootschap doen een reis van drie dagen naar Luik. Op maandag 20 juli is er veel volk op de Koornmarkt voor het concert gegeven door de weesjongens, dit voor het sluiten van de kermis. (feest van de lege portemonnees).

1 augustus : ook in 1874 verscheen er een staartster, maar even als in 1974 was er practisch niets te zien.

3 augustus : De maatschappij Singer van New-York deelt mede, dat haar naaimachines te Gent zullen verkocht worden door het huis Derisson in de Zonnestraat. De naaimachine werd ingevoerd rond 1860. Van 1863 tot 1869 werd in de nijverheidsschool een cursus in het gebruik van de naaimachine gegeven.

22 augustus : De Journal de Gand had medegedeeld, dat op 21 juli een algemene vergadering van de liberale associatie zou worden gehouden in de zaal Sodaliteit, maar we krijgen geen verslag over deze vergadering. Op 3 augustus publiceert de Journal de Gand de kandidatenlijst voor het centraal comité van de liberale associatie. De kandidaten zijn : burgemeester Ch. de Kerchove, Metdepenningen, d'Elhoungne, Delecourt, Vander Stichelen, Cambier, Lippens, Van Ooteghem, Rolin-Jaquemyns, De Bast, Alf. Baertsoen, Luttens, Grenier, Hoste-Dierman, Ch. Verbesssem. Zonder commentaar publiceert onze krant op 4 augustus de samenstelling van het centraal comité. Van de

voorgestelde kandidaten werden er slechts zeven verkozen : Metdepenningen, d'Elhoungne, Delecourt, Vander Stichelen, Cambier, Lippens en Luttens, terwijl ook zeven andere leden lid worden van het centraal comité, nl. Heremans, Voituron, W. Rogghé, Millord, De Vigne, Callier, Goossens. Wat is er gebeurd ? Le Bien Public tracht de Journal de Gand uit zijn hok te lokken en stelt de vraag : "Is de burgemeester nog lid van het centraal comité, heeft hij ontslag genomen of is hij niet verkozen ?" Nu zal de Journal de Gand antwoorden en op 13 augustus lezen we : de burgemeester is nog altijd voorzitter van het centraal comité, hij is niet herkozen omdat het reglement bepaalt, dat de voorzitter tijdens een andere vergadering wordt verkozen. We kunnen besluiten, dat er scherpe tegenstellingen waren in de liberale associatie. Enkele dagen later barst de bom : er verschijnt een brochure "Programme du cercle progressiste de Gand". Het programma bevat zestien punten, waarvan we enkel de voornaamste vermelden :

1 stemrecht voor alle meerderjarigen, die kunnen lezen en schrijven

2 verplicht lager onderwijs

3 kosteloos en leek lager onderwijs

4 gelijkheid van de twee landstalen

5 verbetering van het lot van de werkende klas

6 hervorming van het belastingsstelsel door het vervangen van de onrechtstreekse belastingen door rechtstreekse belastingen

7 afschaffing van de loting

De leider van de progressisten kunnen de lezers wel raden : Paul Voituron.

Nu moet de Journal de Gand – het blad van de burgemeester – antwoorden. Vooreerst de houding van de Journal de Gand : "unité pour ce qui est absolument fondamental, liberté et tolérance pour ce qui l'est moins, telle était la devise". Luisteren we nog verder naar de Journal de Gand : "Un certain nombre de membres, peu considérable du reste, faisant partie de l'association libérale, ont fondé une nouvelle société électorale sous le titre de Cercle Progressiste. Nous devons constater que le nouveau cercle se place non seulement en dehors de l'association libérale et en hostilité avec elle et ses principes, mais en outre en révolte contre le bon sens et le sens commun," De Journal de Gand spreekt van "Les auteurs de cette élucubration malsaine et ridicule se séparent de l'association. C'est leur droit. L'association libérale n'est ni révolutionnaire ni socialiste; elle est constitutionnelle. Elle veut solidifier les bases de la société, non les ébranler. Elle repousse le suffrage universel". De krant kan de uitbreiding van het stemrecht niet goedkeuren, omdat dit tegen de grondwet is. De pro-

gressisten zullen opmerken, dat door de verandering van het belastingsstelsel de artikelen van de grondwet in verband met het kiesrecht niet moeten veranderd worden. Dit is echter weinig waarschijnlijk, want hoe kunnen de duizenden spinners, wevers en ambachtslieden de nodige cijns betalen om stemrecht te hebben.

Ook Le Bien Public zal het programma van de Cercle Progressiste beoordeelen en veroordelen : “Son programme inconstitutionnel rappelle à plus d’un titre les manifestes les plus audacieux de la démagogie française. Nous y trouvons inscrit le suffrage universel appliqué même aux élections générales, la séparation complète de l’Etat et de l’Eglise, l’instruction obligatoire et laïque”.

Het is nu een poos stil voor de storm. Op 4 november verschijnt in de Journal de Gand een tekst ondertekend door burgemeester Ch. de Kerchove, Metdepenningen en d’Elhounge. “A Messieurs les membres de l’association libérale”. Vooraf wordt gesteld, dat mag aangenomen worden dat de kandidaten voor politieke functies vrijwillig het programma van de liberale associatie aanvaardden. Er wordt ook gewezen op de noodzakelijkheid van eenheid en trouw aan dit programma. En verder : “La constitution a exigé comme condition du droit électoral le paiement d’un cens. L’association libérale déclare qu’elle tient pour incompatible avec son règlement les statuts, règlement et programme du Cercle Progressiste. Et décide par application de son règlement que seront considérés comme démissionnaires tous ceux de ses membres qui par leur affiliation au Cercle Progressiste feraient acte d’adhésion au règlement et au programme de ce cercle”. Op 7 november deelt de Journal de Gand mede, dat het voorstel van Ch. de Kerchove, Metdepenningen en d’Elhounge goedgekeurd werd door Delecourt, Cambier, Vander Stichelen, Lippens, allen leden van het centraal comité, verder door C. Vervier, De Meulemeester, Dierman-Seth, gemeenteraadsleden, door C. Verhaeghe, voorzitter Kamer van Koophandel, Prayon-de Pauw voorzitter Handelsrechtbank, Ch. De Smet voorzitter Handelskring, Van Duyn voorzitter Union du crédit, Trouvez, voorzitter l’Union, en nog door Eug. Morel (voorzitter La Lys), Dobbelaere-Hulin, J. de Hemptinne, G. Scribe, P. Vanden Kerchove, H. Story, C. De Bast, N. Feyerick, nijveraars. Er was dus geen stemming in het centraal comité. Waarom ?

Op maandag 16 november wordt nu een algemene vergadering van de liberale associatie gehouden in de zaal Sodaliteit. Toespraken worden gehouden door Metdepenningen, Rolin-Jaequemijns en d’Elhounge. Een zin uit de rede van Metdepenningen : “Si ces doctrines avaient été acceptées par le parti libéral, les catholiques auraient eu trop beau

jeu contre nous". Voituron zal nog tussenkomen en pogen te protesteren tegen het voorstel van Ch. de Kerchove, Metdepenningen en d'Elhoungne maar tevergeefs. Er volgde een stemming : het voorstel werd goedgekeurd met 543 stemmen tegen 54 en vier onthoudingen.

31 augustus : Te Minderhout (provincie Antwerpen) overleed Edouard Jaquemijns. Hij werd geboren te Verrebroek in 1806. Doctor in de geneeskunde en in de natuurkunde was hij enkele jaren leraar aan het atheneum te Gent en directeur van de Nijverheidsschool. Daarna ging hij naar de industrie en werd voorzitter van de Linière Gantoise.

Hij was ook gewezen voorzitter van de Land- en Tuinbouwmaatschappij van Oost-Vlaanderen, ere-voorzitter van de Maatschappij tot Bevordering van de Nijverheid en de Wetenschappen en van het Van Crombrugghegenootschap, censor van de Nationale Bank en van 1857 tot 1870 liberaal volksvertegenwoordiger.

De driejaarlijkse tentoonstelling van schilderijen wordt in het Casino geopend. Koning Leopold II zal de tentoonstelling bezoeken en een negental schilderijen aankopen. In verband met deze tentoonstelling schreef Le Bien Public "Le Bien Public ne désire pas prendre sur lui d'engager même indirectement les familles chrétiennes à visiter un salon où sont exposés plusieurs tableaux qui blessent effrontément la décence. L'exposition de 1874 atteste une nouvelle décadence de l'art". De krant weigerde de tentoongestelde werken te bespreken.

6 september : Op zondag 6 september en ook op zondag 13 september steeg de Fransman Dartors met een luchtballon op van de speelplaats van het weeshuis.

27 september : Gisteren was weerom het water van onze rivieren vergiftigd; de weinige vissen, die aan de vorige vergiftiging ontsnapt waren, zwommen boven en werden door arme lieden gevangen. Wanneer zal de bederving van het water ophouden ?

29 september : Vandaag verlaten de begijntjes het Sint-Elisabethbegijnhof om hun intrek te nemen in het nieuw begijnhof te Sint-Amandsberg. De stoet met rijtuigen begeleid door Gentse dames verliet het oud begijnhof om twee uur. Aan de grens te Sint-Amandsberg werden de begijntjes verwelkomd door burgemeester Braeckman. Te Sint-Amandsberg waren een drietal triomfbogen opgericht en tientallen opschriften met welkomstgroeten versierden de straten. In het nieuw begijnhof werden de begijntjes ontvangen door de bisschop en door de hertog van Arenberg gekleed in zwart habijt en versierd met het kardon van het Gulden Vlies en met het kordon van het Groot Kruis van de orde van Paus Pius IX.

Het nieuw begijnhof werd gebouwd naar de plannen van Arthur Verhaegen; het telt drie pleinen : het Elisabethplein, het Sint-Antoniusplein en het Sint-Beggaplein en acht straten : Arenbergstraat, Sint-Amandstraat, Sint-Baafsstraat, Sint-Lievensstraat, Pius IX-straat, Calvariebergstraat, Onze Lieve Vrouwstraat en Kruisstraat. Het begijnhof telt veertien conventen elk voor 30 à 35 begijntjes en tachtig woningen, een infirmerie en een kerk.

5 oktober : De gemeenteraad keurt het nieuw urbanisatieplan van de wijk van de citadel (= park) goed. Als we het ontwerp van 1871 met het ontwerp van 1874 vergelijken, zien we dat het nieuw ontwerp de aanleg voorziet van de Leopoldlaan, verbonden door vier straten met de Kortrijkse steenweg, straten die in 1876 – we zijn in het jaar van de Pacificatiefeesten – Marnixstraat, Nassaustraat, Egmontstraat en Brederodestraat zullen worden genoemd. De gemeenteraad stelt een krediet van 100 000 fr. ter beschikking van het college om de gronden bouwrijp te maken.

25 oktober : Twee nieuwe stoomspuiten worden door de brandweer beproefd aan het Justitiepaleis.

21 november : Er wordt in de stad algemeen geklaagd over de ongehoord vuile toestand, waarin de straten verkeren. Ze zijn onbegaanbaar geworden. De modder ligt in sommige straten een voet hoog. Zijn er nog straatvegers in dienst in de stad ?

30 oktober : Te Gent overleed kanunnik B. De Decker. Hij werd geboren te Zele in 1803 en volgde in 1836 kanunnik Triest op als overste van de Zusters van Liefde. Hij was de broeder van Pieter De Decker (1812-1891), katholiek politicus, volksvertegenwoordiger en minister van Binnenlandse Zaken (1855-1857).

28 november : De progressisten, die nu afgescheurd waren van de liberale partij, behoefden een spreekbuis. Op 28 november verscheen het eerste nummer van Le Cercle Progressiste. Stichter, eigenaar en uitgever was natuurlijk Paul Voituren.

1 december : Te Gent verschijnt een nieuwe krant "La Flandre Libérale". Het blad werd gesticht door de gebroeders H. en A. Callier. De prijs van het jaarabonnement bedroeg 20 F; losse nummers kostten tien centimes vanaf 1 december 1875. E. Voordeckers beoordeelde deze krant als volgt "liberaal strijd- en informatieblad, dat het anticlericalisme als eerste programmapunt vooropzette, doch op cultureel gebied een zeer hoogstaand peil bereikte". Tientallen bekende Gentenaars waren regelmatige medewerkers van La Flandre Libérale.

Hip. Callier was een jong advocaat. Zijn broer Albert Callier werd geboren te Gent in 1846. Doctor in de rechten werd hij buitengewoon hoogleraar in 1873 en gewoon hoogleraar in 1878. Hij was rector van 1879 tot 1885 en later schepen te Gent. Aanvankelijk werd de nieuwe krant gedrukt bij Dullé-Plus op de Hoogpoort. Einde 1875 wordt Lodewijk De Vriese hoofdredacteur van La Flandre Libérale en wordt een drukkerij in een convent van het oud begijnhof opgericht, die er zal gevestigd blijven tot in 1893.

In het artikel A nos Lecteurs van 1 december schreef La Flandre Libérale : “Nous sommes et nous resterons anti-cléricaux avant tout. Le clergé fait une guerre de jour en jour plus acharnée aux libertés constitutionnelles; son but avoué est de nous ramener à la théocratie. Au premier rang des questions dont s’occupera spécialement La Flandre Libérale se place naturellement la question de l’Enseignement, question vitale pour le libéralisme, véritable terrain de lutte entre les partis”.

In verband met een rede van Voituron schrijft La Flandre Libérale op 14 december : “Nous avons dit que le seul principe commun à tout le

parti libéral en Belgique est l'indépendance du pouvoir civil; que le seul lien du parti, ce qui fait son unité et sa raison d'être, c'est la lutte contre la domination de l'Eglise".

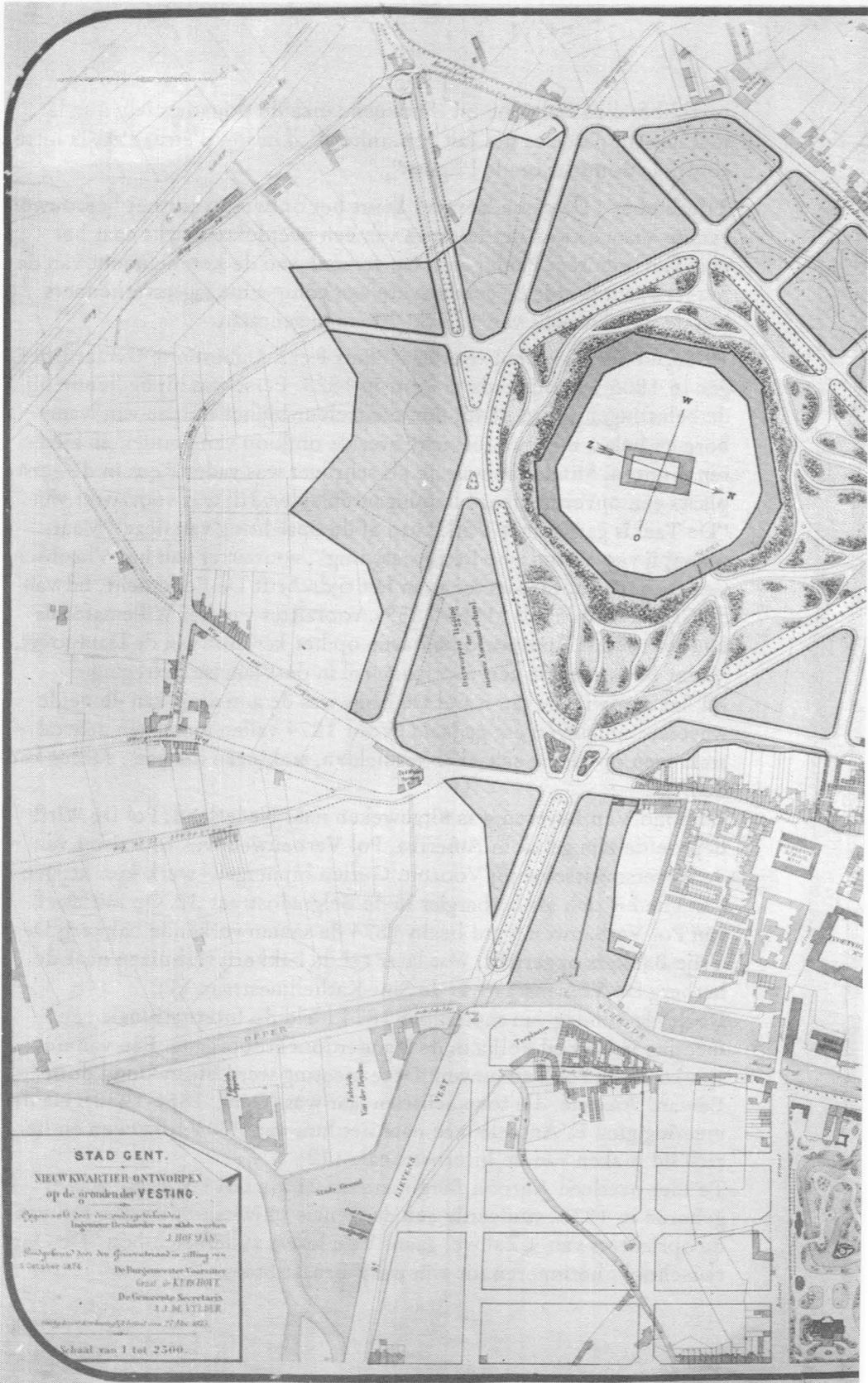
3 december : De gemeenteraad keurt het ontwerp voor het herbouwen van de Vismarkt en het bouwen van een overdekte markt naar het plan van architect Pauli goed. Op verzoek van de kommandant van de burgerwacht wordt de getalsterkte van compagnie jagersverkenners van de burgerwacht van 125 op 200 man gebracht.

19 december : Te Gent overleed Frans Rens. Geboren te Geraardsbergen in 1805 was hij reeds te Gent in 1823. Eerst was hij bediende bij de belastingen tot in 1843, dan controleur bij het bureau van waarborg en belast met het toezicht over de omloop van gouden en zilveren munten. Minder belangrijk als schrijver was vader Rens in de eerste plaats een onvermoeibaar flamingantenleider. Hij was voorzitter van "De Tael is gansch het Volk" van af de oprichting van deze "Maatschappij van Vlaamsche Letteroefening", voorzitter van het Vlaamsch Gezelschap, hoofdredacteur van het tijdschrift De Eendracht, lid van de Grievencommissie (1856-1859), voorzitter van het Willemsfonds in 1862. Frans Rens werd begraven op het kerkhof van de Dampoort. Vader Rens speelde een voorname rol in de Vlaamse beweging. Na het verdwijnen van Karel De Boos was de activiteit van de beide weversverenigingen erg gedaald. Voor 1874 vallen enkel een achttal stakingen op kleine schaal te vermelden, stakingen die geen succes kenden.

Edmond Van Beveren was uitgeweken naar Nederland; Pol De Witte beproefde zijn geluk in Amerika, Pol Verbauwen was voorzitter van de Weversmaatschappij Vooruit. Gezien hij nergens werk kon krijgen vestigde hij zich als herbergier in de Belgradostraat 32. Op initiatief van Pol Verbauwen werd begin 1874 de samenwerkende bakkerij De Vrije Bakkers opgericht. Wat later zal de bakkerij verhuizen naar de herberg De Vossenstaart in de Sint-Kathelijnestraat. (1)

De derde zondag van september 1874 hield de Internationale een meeting in de zaal Polka in de Vanderdoncktdoorgang. Een van de sprekers was Pol Verbauwen. Deze meeting werd bijgewoond door Edward Anseele, die toen achttien jaar was (Gent, 1856-1938). Na de meeting ging E. Anseele mee naar het huis van Pol Verbauwen en liet zich lid maken van de Internationale : (2)

Te Lier overleed Antoon Bergmann op 21 januari 1874. Hij was er geboren in 1835, studeerde aan de Gentse universiteit en was een van de oprichters van 't Zal wel gaan. Vele lezers zullen zich nog "De Oortjesschool" herinneren uit zijn werk Ernest Staes.

STAD GENT.

**NIEUWKWARTIER ONTWERPEN
op de gronden der VESTING.**

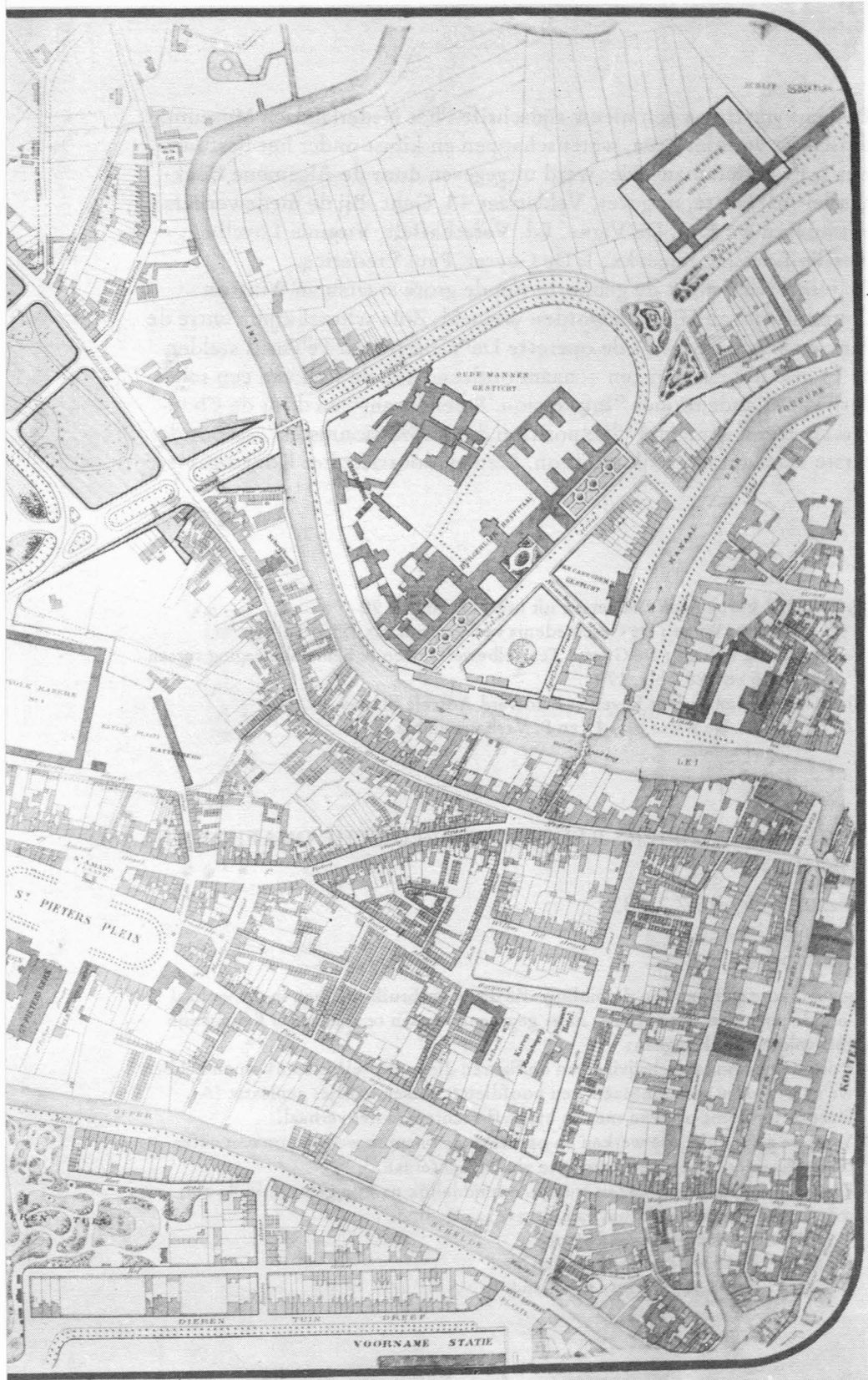
Opgevoerd door den polytechnischen
Ingenieur-Doctoor van stads werken
J. BOFFMAN

Bevestigd door den Gouverneur en giffing van
1 OCTOBER 1874. De Burgemeester Van den
Graef **de KLERCKE**
De Gemeente Secretaris
A. J. DE VEEGER

Architectuur-ontwerp van 27 Mei 1873.

Schaal van 1 tot 2500.

Te Gent verscheen een nieuw tijdschrift : het Nederlandsch Museum, tijdschrift voor letteren, wetenschappen en kunst onder het bestuur van J. F. J. Heremans. Het werd uitgegeven door de Algemene Boekhandel Ad. Hoste, uitgever, Veldstraat 43, Gent. Bij de medewerkers ontmoeten we J. O. De Vigne, Ed. Verschaffelt, Virginie Loveling, Rosalie Loveling, Sleenckx, J. De Geyter, Paul Fredericq. Op wereldvlak moet de geboorte van de grote staatsman Winston Churchill en van Marconi worden vermeld; Zola schreef zijn *Ventre de Paris* en Johann Strauss de operette *De Vledermuis*. Te Parijs stelden de Franse impressionisten – naam ontleend aan de titel van een schilderij van Claude Monet “*Impression. Soleil levant*” en door de Charivari spottend genoemd “*l'exposition des impressionnistes*” – voor de eerste maal gezamenlijk ten toon. Stanley doorreist het Kongo-gebied.

M. STEELS

- (1) Zie : Pol Verbauwen : Schetsen uit mijn Leven blz. 90
Paul De Witte : De Geschiedenis van Vooruit blz. 65
D. De Weerdt : De Gentse Textielbewerker en Arbeidersbeweging tussen 1866 en 1881 blz. 179
- (2) Zie : Paul Kenis : Het Leven van Edward Anseele blz. 69
Ook P. De Witte blz. 47 en P. Verbauwen blz. 94.

DE GENTSE POMPIERS REDDEN DE BELGISCHE ONAFHANKE- LIJKHEID

De zaak Grégoire 2.2.1831

VOORWOORD

Door de grote omvang van de bibliografie die we gebruikt hebben in dit verhaal en om de personen, die zelf nog meer gegevens wensen te zoeken, te helpen zijn we als volgt te werk gegaan;

- Voor de persoonsbeschrijving van de figuren die in dit relaas voorkomen hebben we naast iedere persoonsnaam een hoofdletter tussen haakjes geplaatst (A). Deze letter komt overeen met de biografie achteraan het verhaal.
- Voor de geraadpleegde werken en opmerkingen namen we gewoon een cijfer tussen haakjes (1) opnieuw terug te vinden achteraan.
- De geconsulteerde dagbladen werden onmiddellijk na hun gebruik in de zin, met hun afkorting en datum van uitgave, aangeduid.
(J.d.G 4 dec 1830) *Journal de Gand*
(M.d.G 3 jan 1831) *Le Messager de Gand*
(G.v.G 23 jan 1831) *Gazette van Gend*

(J.d.F 2 nov 1830) Journal des Flandres.

De Gazette van Gend verscheen van 1814 tot 1914 en werd gedrukt in de Onderstraat 16 te Gent. Regeringsgezind en licht liberaal.

Journal des Flandres : tot 3 oktober 1830 droeg dit dagblad de naam "Le Catholique des Pays-Bas", samen verschenen ze van 1826 tot 1852, drukkerij in de Sint-Baafsstraat 16. Patriottisch gezind.

Journal de Gand, wordt vanaf 10 december 1830 "Le Messenger de Gand" samen verschenen ze van 1815 tot 1856. Drukkerij in de Rue Mont-au-Chaume No. 3. Zeer orangistisch.

Bij het herlezen van de "Gazette van Gend" van 2 februari 1831 viel ons volgend artikel op;

"Onze stad, die gedurende deze tijdsomstandigheden geene merkweêrdige rampen te betreuren had, heeft heden het toneel geweest van droevige gebeurtenissen, welke de ernstigste gevolgen konden hebben... toen omtrent de middag alhier een compagnie vrijwillige, bestaande uyt 240 a 250 mannen, onder aanvoering van den kolonel Ernest Grégoire (eenen Franschman) en den schermmeester Bast, die des avonds te voren Brugge verlaten hadden binnentrok met geladen wapens... enz."

Dit was genoeg om onze nieuwsgierigheid op te wekken en de oorzaken en gevolgen van deze "droevige gebeurtenis" te gaan opzoeken en grondig uit te pluizen. Tijdens de navorsingen stelden we vast dat het onmogelijk was dit artikel te schrijven zonder de politiek uit die tijd uit de doeken te doen. We hebben dan ook gezocht naar een volledige onpartijdigheid bij de beoordeling van alle personen en hun overtuiging.

Gent bij de jaarwisseling 1830-1831

De revolutie was reeds enkele weken oud en België zocht een nieuwe koning. Gent, zoals andere steden, wapende zich tegen de strenge winter, de werkloosheid greep op zich heen, de prijzen stegen, er was zwarte armoede, ja zelfs hongersnood.

Door de ophanden zijnde gemeenteraadsverkiezingen kreeg men een betere kijk op de verschillende politieke strekkingen die tot uiting kwamen. Buiten twee kleinere bewegingen – de republikeinen en de groep die de aanhechting bij Frankrijk wenste – hadden er zich twee grote partijen gevormd (1). Langs de ene kant vond men de voorstanders van het nieuwe België, de "patriotten"; deze werden gesteund door de geestelijkheid, de niet begoede stedelingen en de plattelandsbevolking.

Langs de andere kant de "Orangisten", aanhangers van het voorbije

regime; deze waren in Gent zeer goed vertegenwoordigd en gebruikten de momentele tegenslagen om hun kampanje vóór de troonsbestijging van de zoon van Willem I, de jonge prins van Oranje, voor te bereiden en de verkiezingen te winnen. De pro-Nassau gezinden kregen de steun van bijna het voltallig stadsbestuur, van het grootste deel der fabrikanten en de adel, alsook van verschillende "arrivisten" uit het kamp der legerofficieren die verbitterd waren, aangezien ze dachten niet genoeg beloond te zijn voor diensten aan de omwenteling bewezen (2). Bij die sympathisanten moet men nog de meeste officieren van de burgerwacht rekenen die toch steeds uit de rijkere burgerij gekozen werden. Er werden twee verenigingen gesticht; de "société patriotique" uiteraard de patriotten groeperend en de "société des amis de l'ordre et du repos public" onder wiens vlag zich de orangisten verzamelden. Het reglement van de eerste groepering verscheen op 5 oktober (JdF 5 okt 30). De vergaderingen werden, in het begin, gehouden in het Brouwershuis aan de Zwarte Zustersstraat of op het privaat adres van de heer De La Haye wonende Sablon 1, tot op de dag dat advocaat De Soutere zijn zaal "Rhetorique" ter beschikking stelde. Als bestuur werden gekozen;

voorzitter : F. B. Callier — advocaat
 lid : De La Haye — "
 lid : Spilthooren — " enz...

De vrienden van orde en publieke rust namen als vergaderplaats het hotel "Den Duitsch" bij St.-Jacobs. De eerste samenkomst verliep in bijzijn van 184 leden op 25 oktober; als "bureau définitif" werden gekozen (JdG 27 okt 30);

President : J. Baligano handelaar
 vicepresident : J. De Bast fabrikant
 secretarissen : L. J. Couvreur "
 : Coussement notaris enz...

De gemeenteraadsverkiezing waaraan 882 kiezers deelnamen verliep redelijk kalm, de grote overwinning ging naar de organisten (3). Burgemeester Van Crombrughe (A) werd herkozen met maar liefst 853 voorkeurstemmen. Van den Hecke-della Faille, de kandidaat van de patriotten moest genoegen nemen met 213 stemmen. Voor het schepencollege viel de keus op (volgens aantal stemmen);

Graaf Ch. d'Hane de Steenhuyse — orangist
 Guillaume-Bossaert — "
 Jonkheer Hamelinck — "
 Justin Martens-Meersman — patriot

Als raadsleden; 21 orangisten tegen 4 patriotten.

Gentse Pompiers : Kanonniers (Foto Legermuseum).

Bij de verkiezing voor het Nationaal Congres op 3 november namen de patriotten weerwraak. Buiten P. De Ryckere, die wel de meeste stemmen wegdroeg, kwamen de elf andere verkozenen uit het kamp der patriotten (JdF 6 nov 30). Volgens de "Journal de Gand" zijn de verkiezingen niet fair verlopen (4), door het veranderde systeem van "cyns en capacitaire" kiezers is het grote voordeel naar de patriotten gegaan (5). Het was inderdaad dank zij de stemmen van de geestelijkheid en van de plattelandsbewoners, die overwegend katholiek waren, in tegenstelling met de welstellende Gentse burgerij die bijna volledig liberaalgezind was, dat de patriotten het pleit gewonnen hadden. (JdG 10 nog 30).

De maand november verliep tamelijk rustig, de vele vechtpartijen buiten tel gelaten (6). De betwistingen over de geldigheid van de gemeenteverkiezingen van 28 oktober liepen uit op een ongeldig verklaren van de stemmen uitgebracht in de tweede sectie. Groot protest van de "société patriotique" die wenste

dat de ganse zaak zou overgedaan worden (JdF 15 nov 30). De provinciegouverneur De Ryckere liet zich niet overhalen en de nieuwe verkiezing voor de tweede sectie had plaats op 15 november. Er ontstonden enkele kleine wijzigingen in de gemeenteraad maar voor de rest bleef alles bij het oude (GvG 18 nov 30). Als een bliksem uit heldere hemel viel dan ook de beslissing van het Voorlopig Bewind alles ongeldig te verklaren en het ganse theater nog eens over te doen (JdG 19 nov 30). Groot kabaal nu bij de orangisten (JdG 20 nov 30), het stadsbestuur protesteerde scherp bij het Nationaal Congres maar zonder resultaat. Op 15 december hadden dan de algemene en zeer woelige herverkiezingen plaats en opnieuw werden de patriotten, maar nu verpletterend, verslagen (MdG 18 dec 30). Na de ganse bedoening volgde nog een gerechterlijk onderzoek naar alle onregelmatigheden gebeurd vóór en tijdens het kiezen. Zo werd de heer Couvreur-Van Maldeghem, een gekend orangist, opgesloten onder beschuldiging zekere geestelijken belet te hebben hun stem uit te brengen (GvG 25 dec 30). Na drie weken hechtenis werd hij op 5 januari vrijgesproken.

De uitslag van de verkiezing viel in slechte aarde bij het niet kiesgerechtigd en werkloos proletariaat (7). Er waren veel samenscholingen waaruit steeds vernielingen en plunderingen volgden. De pas opnieuw opgerichte burgerwacht en het pompierkorps hadden de handen vol het "gemeen" onder controle te houden (GvG 22 dec 30). De generaal Duvivier (B), militair bevelhebber der beide Vlaanderen, verbood op 20 december alle samenscholingen van meer dan vijf personen en liet volgend bericht in de stad verspreiden;

"Gentenaren ! Tot heden heb ik ten opzichte van ulieden met middelen van zagtheid en overtuiging te werk gegaan, ten eynde u de ongelukken te vermeyden, die den troubel en het wanorder vergezellen. Den oproer die gisteren heeft plaats gehad, heeft mij geleerd, dat die middelen onvergenoegend zijn. Ik zal voortaan met strengheyd te werk gaan. Allen samenloop zal door de magt der wapenen uyteen gedreven worden. Allen aengehouden opstoker zal militairlyk gejugeerd worden. De vréédzame burgers worden uytgenodigd zich van alle attrouplementen te verwijderen, op dat zij met de opstokers niet zouden gemengeld zijn en alzoo de slagtoffers zijn van hunne onvoorzichtigheyd. Kwartier-generaal van Gent, den 21 dec 1830. Den generaal van divisie, gouverneur militaire der twee Vlaanderen, baron Duvivier".

De orangisten werden ongerust en verzetten zich tegen de kandidatuur van de prins van Saksen-Coburg tot koning van België. Een petitie met 141 handtekeningen van vooraanstaanden uit de Gentse sociéteit

werd naar het Nationaal Congres gestuurd waar het grote onrust veroorzaakte. Het Voorlopig Bewind zat zeer verveeld met die lastige Gentenaars en schafte op 21 december de burgerwacht van die stad af (8). Dit bevel werd door het stadsbestuur niet opgevolgd. Op 1 januari 1831 werd, op hoger bevel, de gouverneur van Oost-Vlaanderen De Ryckere (orangist) vervangen door de patriot baron Werner de Lamberts de Cortenbach. De Engelse regering en speciaal de minister van buitenlandse zaken Palmerston bleven de prins van Oranje steunen als kandidaat voor de Belgische troon.

Op 11 januari stuurde de prins een proklamatie de wereld in, waarin hij zich nogmaals aanbood voor het koningschap en alle voordelen opsomde die uit zijn bestuur zouden voortvloeien. Deze afkondiging werd door de orangisten overal verspreid (JdF 20 jan 31). Er werden pakjes oranje-cocarden en karikaturen tegen het nieuwe bewind verstuurd en uitgedeeld (JdF 15 jan 31). Er deden zich nieuwe rellen voor; samenscholing op de Kouter de 14de, een aanval in regel op de fabriek en de woning van de heer Claes-De Cock de 17de, samenscholing terug op de Kouter de 19de. De 25ste een gevecht, met als gevolg verschillende gekwetsten, in de herberg "Java" aan de Kromsteeg. Rellen, verdeeldheid onder de patriotten, misnoegdheid onder de arbeiders, naijver bij de burgerwacht, besluiteloosheid in het leger, kapitaalcrachtig verzet bij de orangisten, alle gegevens waren er voor

Een Orangistische staatsgreep

Overal in België begonnen de oranjegezinden zich nu goed te roeren maar door gebrek aan organisatie bracht hun protest weinig aarde aan de dijk. Een zekere Castillon, secretaris van de "société générale" en vinnig orangist, probeerde hierin verandering te brengen en richtte op 12 januari 1831 een centraal comité op te Brussel. Er werd contact gezocht en gevonden met verschillende kernen van verzet in het land. Daar de kansen op de Belgische troon met de dag kleiner werden voor de prins van Oranje besloot men zo spoedig mogelijk tot actie over te gaan. Een eerste plan beraamde het bezetten van het gebouw waar het Nationaal Congres zitting hield met aanhouding van de afgevaardigden, waarna de prins zou worden uitgeroepen tot "luitenant-generaal van België. Daar de orangistische partij in Brussel zeer zwak was besloot men de bezetting niet uit te voeren maar vanuit de provincie het land te heroveren. Gent, de bakermat van het orangisme, werd uitverkoren om België terug in het huis van Oranje te brengen. Omdat men de toestemming en de geldelijke steun van koning Willem nodig had stuurde men een afgevaardigde, professor Winssingen van de uni-

versiteit van Leuven, naar Den Haag met een brief waarin men, bij het lukken van de staatsgreep, vroeg om volgende gunsten (9).

1e : Ontruiming van de Antwerpse citadel door de Hollandse troepen.

2e : Vrije doorvaart van de Schelde.

3e : Terug invoeren van de overeenkomsten met Holland.

4e : Opheffen der vijandelijkheden tussen de troepen.

5e : Het terug mogen invoeren van Belgische produkten in Holland en in zijn koloniën.

6e : Maastricht en het Groot-Hertogdom terug te geven aan België.

Op 27 januari kwam de professor terug met het jawoord van de koning en wat even belangrijk was, met de som van 40.000 fl. als steun aan de beweging. Onmiddellijk werden 20.000 florijnen aan de Gentse orangistenkern gegeven voor het bekostigen van de voorbereidingen tot de opstand (10).

Men zocht een militair die de moed en het doorzicht had om de plannen door te voeren. Majoor Aulard (C) was reeds aangezocht maar deze had zonder verwijlen het ministerie van oorlog op de hoogte gebracht met als enig gevolg de prompte overplaatsing van zijn bataljon van Gent naar Charleroi. Kontakten waren gelegd met kolonel Borremans (D), deze verklaarde op 9 april 1831 tijdens een verhoor door het gerecht; "Ik heb persoonlijk geld gekregen van Oranje, ik heb er persoonlijk het Voorlopig Bewind, onder andere de heer De Merode en Van de Weyer, van op de hoogte gebracht en het geld op een zitbank bij hen achtergelaten". Tot eindelijk de luitenant-kolonel Ernest Grégoire, een Frans avonturier, onder de arm werd genomen om leiding te geven aan de troepen die de staatsgreep zouden uitvoeren. Wie was nu deze Grégoire ? Geboren te Charleville, (Frankrijk) in 1800 uit rijke ouders, die een aanzienlijke rang in de samenleving bekleedden, viel hem een goede opvoeding ten deel. Na de eerste klassen gelopen te hebben in het college van zijn geboortestad, waar hij door zijn excentrieke ideeën de naam "tête de fer" kreeg, ging hij naar Parijs geneeskunde studeren. Niet lang echter want door zijn deelname aan vele rellen en samenzweringen moest hij de politie ontvluchten en naar de Verenigde Staten uitwijken. Daar sloot hij zich aan bij de "Orde van Cincinnatus" waar hij de beroemde La Fayette leerde kennen en vriendschap sloot. Terug in Frankrijk sloot hij zich aan bij de republikeinse partij maar niet lang daarna moest hij, door politieke omstandigheden, het land opnieuw verlaten en zocht een schuilplaats in België. Bij de verkiezingen van 1823 keerde hij klandestien terug naar zijn vaderstad en stelde er de mistoestanden in de royalistische partij aan de kaak. Een officier van de gendarmerie herkende hem en wou tot aanhouding over-

Gentse Pompiers : Infanterist (Foto Legermuseum).

gaan. Bij de schermutseling die hierop volgde brak Grégoire de pols van de officier en nam de vlucht met de degen van deze laatste. Nogmaals onder aanhoudingsmandaat geplaatst kon hij terug naar België uitwijken.

Hij vestigde zich te Luik waar hij zijn studies in de geneeskunde voortzette. Niettegenstaande vele politieke perikelen en moeilijkheden met de politie tijdens die studentijd, verwierf hij de vriendschap van zijn professoren en medestudenten. Hij slaagde met onderscheiding in zijn eindexamen en trouwde met de dochter van een van zijn leermeesters, mejuffer H. De Wance. Hij begon een praktijk te Spa, maar gezworen vijand van alles wat paaps was, duurde het niet lang of hij had moeilijkheden in het kleine provincienest. Terwille van de gemoedsrust van zijn echtgenote en om zelf verlost te zijn van de kwaadsprekerij vertrok hij naar Brussel waar hij zich opnieuw als dokter installeerde. Spoedig had hij een zeer goed cliënteel en een interessante kennissenkring. Moe op het charlatanisme van zijn

konfraters te kijken liet hij een artikel verschijnen dat de geneeskundige kringen van verontwaardiging deed opspringen.

Hij gaf zijn praktijk op en begon een konfectiebedrijf samen met zijn vriend Chazal, de toekomstige generaal en minister van oorlog. Spoedig kwam het tot een hooglopende ruzie tussen de twee partners en een proces maakte een eind aan hun vriendschap.

Ondertussen brak in Frankrijk de Juli-revolutie uit, vanzelfsprekend ging Grégoire zijn partij ter plaatse verdedigen. Bij een bezoek aan Charleville werd hij gearresteerd en opgesloten. Na contact gezocht te hebben met La Fayette, liet men hem op diens bevel weer op vrije voeten. Einde augustus, omwenteling in België. Grégoire, door de revolutievlag gestoken, repte zich naar Brussel en wierp zich hals over kop in de opstand. Men vond hem bij praktisch alle schermutselingen en barrikadegevechten. Voorstander van een republikeinse regering stelde hij De Potter voor het Congres te verjagen en een soort diktatuur in het leven te roepen totdat de laatste vijanden van Belgisch grondgebied zijn verdreven (11).

Het Voorlopig Bewind gaf hem de opdracht de Vlaamse gewesten te winnen voor de revolutie. Men vond hem terug te Ieper, Kortrijk, Menen, Nieuwpoort en Diksmuide. Samen met de Merode onderhandelde hij te Brugge en te Gent (12).

Kolonel, bevelhebber van een vrijkorps benoemd, werd hij naar Zeeland gezonden en wilde er de linker Scheldeoever veroveren om zo verder Holland in te palmen, er een revolutie te ontketenen en er de republiek der Verenigde Provinciën uit te roepen.

De bewindvoerders in België, beducht voor nog meer moeilijkheden, riepen hem terug en gaven hem de opdracht een bataljon tirailleurs te vormen te Brugge. Daarbij begingen ze de grove vergissing hem te benoemen tot luitenant-kolonel, dus een graad minder dan hij had als bevelhebber van zijn vrijkorps. Zich beroepend op wat hij noemde zijn recht, eiste hij de graad van kolonel. Twintig keer ging hij bij het Voorlopig Bewind aankloppen om tot die graad bevorderd te worden. De graaf de Merode waarschuwde hem op zekere dag "Votre ambition vous perdra". (13)

Verbitterd en gekrenkt liet hij zich door de orangisten aanwerven om de jonge Belgische regering omver te werpen en de prins van Oranje op de troon te plaatsen. Onder de tientallen levensbeschrijvingen van Grégoire vinden we deze van Fernand in "Les traitres démasqués", het meest typerend; "Eerzuchtige driftkop met vurige passies was hij de man die zijn hoofd waagde uit goud dorst en om het plezier van enkele prikkelende emoties". Tot zover de beschrijving van de man die

het lot van België in de hand moest nemen.

In de avonduren van 30 januari vergaderden Grégoire en de voornaamste leden van de Gentse orangistenpartij in de woning van een zekere Van Der Meulen (14). Men verzekerde de kolonel dat hij de steun zou krijgen van het vrijkorps onder bevel van graaf Charles d'Hane (15) alsook van de burgerwacht te paard. De troepen uit het garnizoen zouden zich afzijdig houden daar de opperofficieren in het komplot betrokken waren. Het bevel werd doorgegeven in aktie te treden op 1 februari; later werd de opdracht met één dag uitgesteld tot op twee februari. Bij het wellukken van de aanslag moest de prins vanuit Zeeland oprukken met een leger van bij de 6.000 man en in Gent de voorlopige zetel van de nieuwe regering gronden. Daarna zou men met de hulp van andere bekende samenzweerdere vanuit Antwerpen en Luik naar Brussel oprukken en er het Nationaal Congres wippen.

De dagen vóór de uitvoering der plannen werden benut om de Gentse bevolking te bewerken. Er werd een bureel geopend waar men voorwerpen van kleine waarde, door de arme bevolking in de pandjeshuizen achtergelaten, gratis kon terughalen met de mededeling dat, als de prins van Oranje terug kwam alle pandbrieven zouden worden teruggegeven. Natuurlijk zou voorrang gegeven worden aan families die zouden meehelpen de bestaande regering omver te werpen. Op 31 januari doorliepen een tiental arbeiders de herbergen en verkondigden de lof van de prins, ze werden aangehouden (JdF 2 feb 31). Een pamflet met volgende inhoud werd rondgedeeld : "Richt U op O Gentenaren, een langer lijdelijk toezien is niet alleen een misdaad maar ook een lafheid. Het ongelijk dat vandaag een vriend of een buur overkomt en dat U nu bekijkt met een onverschillig oog, kan morgen over U komen. No-bele stad Gent, uitverkoren onder alle steden van België, het is aan U het voorbeeld te geven. Het vaderland, verontwaardigd over een onterende overheersing kijkt naar Uw muren en wacht op Uw signaal voor de bevrijding. Dat de tirannie moge worden omvergeworpen, dat het terreurregime moge eindigen. Verhef Uw stem, ze zal weerklink vinden in gans het land. Te wapen, Gentenaars, te wapen" (16).

Na deze heroïsche oproep dacht men dat alles in kannen en kruiken was om te starten met

L'affaire Grégoire

Vooraleer uit Brugge te vertrekken, waar hij het bevel voerde over het 2e bataljon Tirailleurs, ongeveer 300 man sterk, boden de vurigste orangisten uit deze stad, Grégoire en zijn officieren een afscheidemaal aan. In oranje zijde geklede dames gaven aan die bijeenkomst een fees-

telijk uitzicht. Een toast op de prins en op het welslagen van de onderneming gaf het sein tot vertrek. De officieren die van het komplot op de hoogte waren, begaven zich naar de kazerne om er de manschappen te wekken en zich klaar te maken voor de mars op Gent.

Reeds om vijf uur 's avonds was het een officier met dienst in het garnizoen opgevallen dat de soldaten van het tiralleursbataljon geld gekregen hadden en de meeste van hen in dronken toestand door de stad zwierven en er moeilijkheden veroorzaakten. De majoor van de plaats De Pachter (E), hiervan op de hoogte gebracht, liet een patrouille uitrukken om de rust te herstellen. Een tiental tirailleurs werden opgepakt en opgesloten. De kapitein d'Origny, (F) bevelhebber van een compagnie van het bataljon Grégoire kwam ze rond 22 uur teruggeisen maar hij moest onverrichterzake terugkeren (17).

Na een kort appél vertrok het bataljon en volgde de vestingswallen tot aan de Sinte Kruispoort waarlangs ze om 11 uur 's avonds de stad verlieten. De ganse beweging was onder grote omzichtigheid en in alle stilte uitgevoerd. Buiten de poortwacht, die dacht dat het om een nachtoefening ging, had niemand iets gehoord. De majoor De Pachter die de patrouille wilde controleren, begaf zich rond elf uur naar de grote wacht. Onderweg ontmoette hij een sergeant en een soldaat in volle uitrusting; op zijn vraag waar ze heen wilden, antwoordden ze dat hun eenheid de stad had verlaten en ze die achternagingen. De majoor haastte zich naar de Sinte-Kruispoort waar hem het verhaal bevestigd werd. Op dit ogenblik liet Grégoire, in de overtuiging ver genoeg van de stad verwijderd te zijn, de hoornblazers enkele signalen geven om zijn mannen op te beuren. Dit was voor de majoor van de plaats het sein om de kolonel Strock (G) bevelhebber van het 6e Linie regiment en plaatskommandant van Brugge, te verwittigen van het voorval. Deze stuurde hem door naar generaal Mahieu, (H) militair gouverneur van West-Vlaanderen.

Het was ondertussen middernacht geworden. Een half uur later liet Mahieu de luitenant van de gendarmerie Sacré (I) bij zich komen en gaf hem de opdracht twee gendarmen in burgerkledij, één te voet en één te paard, naar Gent te sturen om er de generaal Duvivier, militair kommandant der beide Vlaanderen, van het gebeurde op de hoogte te brengen. Er waren twee wegen om Gent te bereiken de korste volgde het kanaal Gent-Brugge, de andere de grote baan over Eeklo. De gendarm te voet werd langs het kanaal gestuurd, deze te paard moest de grote baan volgen (dezelfde weg die Grégoire volgde) met als bijkomende opdracht nog snel een brief af te geven aan een officier in Maldegem, wat weer oponthoud veroorzaakte. Na een omweg gemaakt te

hebben om niet gezien te worden door de troepen van Grégoire, kwam de ruiter om half zeven in Eeklo aan waar hij van een fris paard voorzien, rond 7 uur vertrok, richting Gent. Iets later arriveerden de tirailleurs eveneens in Eeklo waar Grégoire, onder een vals voorwendsel, zijn troep versterkte met een compagnie van het 6e Linie daar gestationeerd en onder bevel van kapitein Janquart (3). Het bataljon bestond nu uit ongeveer 420 man. Vooraleer verder te trekken werden twaalf wagens, elk met twee paarden bespannen, opgevorderd om de zware bepakking van de manschappen te vervoeren. Men gaf aan iedere onderofficier vijf franken en aan de soldaten één frank met de groeten van de prins van Oranje en met de belofte tot meer als deze tot koning van België zou worden uitgeroepen.

Een uitgeputte gendarm te paard kwam om 10 uur aan bij de wachtpost aan de Brugse Poort, stelde de wachtofficier (18) op de hoogte van de gebeurtenissen en verwittigde daarna de generaal Duvivier. Deze liet de generaal de Wautier (K), militair gouverneur van Oost-Vlaanderen bij zich komen en gaf hem de opdracht zich onmiddellijk naar Eeklo te begeven en contact op te nemen met Grégoire en deze laatste terug te sturen naar zijn kantonnementen in Brugge (19).

Vanaf hier geven we, in verkorte versie, het rapport weer dat generaal de Wautier over zijn opdracht gemaakt heeft (20) :

“Ik vertrek onmiddellijk in gezelschap van mijn vleugeladjutant, kapitein Mouriau (L). Juist buiten de stad zie ik, tot mijn verwondering, een compagnie van het 6e Linie (Janquart uit Eeklo sic.) in de richting van Gent marcheren. Aangezien ik andere dringende bevelen uit te voeren heb schenk ik daar verder geen aandacht aan en zet mijn weg verder.

Nog vóór Mariakerke te bereiken zie ik Grégoire aan het hoofd van zijn troep aankomen. Ik doe de eenheid halt houden en breng de bevelen van generaal Duvivier over. Zeer verbaasd hoor ik de kolonel verkonden geen bevelen meer aan te nemen dan van de prins van Oranje, die hij tot algemeen gouverneur van België gaat uitroepen te Gent, waar hij verwacht wordt door gans de bevolking en door het militair garnizoen. Terzelfder tijd toont hij mij een brief van de prins (21). Ik, die niet op de hoogte ben van de staatsgreep, sta versteld en tracht te redderen wat te redden valt. Ik vraag mijn vleugeladjutant of hij alles gehoord heeft en laat hem na zijn bevestigend antwoord de koets draaien en stuur hem terug naar de stad om generaal Duvivier over het voorgevallene te onderrichten (22).

Het oponthoud valt niet in de smaak van de troep, eerstens is het zeer koud en dan ziet men in de verte de torens van de stad waar men zich

verwacht denkt, daarom wordt de mars zonder lang dralen verdergezet (23).

Aan de Brugse Poort gekomen rukt de wacht uit om de eer te bewijzen. Een aanzienlijke menigte verwelkomt de opstandelingen (24), men omarmt zich en wenst elkaar geluk. De gelegenheid wordt mij nu geboden te ontvluchten. Ik neem de kapitein d'Origny bij de arm en onder voorwendsel dat ik samen met hem de generaal Duvivier wil vragen om geen nutteloos bloed te vergieten, verlaten we de bende en spoeden ons langs de kortste weg naar de Kouter.

In het bureel van de generaal gekomen, vind ik deze in volledige rust en afwachting. Op mijn vraag of mijn adjudant hem de situatie heeft uitgelegd antwoordt hij "de troepen zijn verwittigd en ik verwacht ze". Door het venster zie ik dat de compagnie Janquart ondertussen de Kouter bezet heeft. Ik dring er bij Duvivier op aan mij te vergezellen naar de St.-Pieterskazerne, wat hij dan uiteindelijk doet. Daar aangekomen vinden we het bataljon "Chasseurs de Bruxelles" klaar om op te treden maar wachtend op verdere bevelen. De generaal Duvivier begint de troepen toe te spreken maar op mijn aansporen laat hij ze dan toch vertrekken. Buiten de kazerne gekomen meldt men mij dat de troepen geen munitie bekomen hebben. Er wordt een officier naar de citadel gestuurd om er de kogels en het poeder af te halen, maar die komt maar niet terug (25). Na zulks verschillende malen verzocht te hebben, laat de generaal mij dan toch vertrekken om mij persoonlijk te vergewissen van de uitvoering van de bevelen. In de citadel stel ik mij aan het hoofd van het 7e Linie; ik wil ermede naar het centrum van de stad vertrekken als men mij meldt dat ook deze manschappen geen kogels hebben gekregen. Terwijl we wachten op de bevoorrading komt de kolonel L'Olivier (M), kommandant van het 7e Linie, bij mij en zegt "generaal, dit alles moet een einde nemen, plaats U aan het hoofd van de beweging Grégoire en ik zal U steunen met mijn regiment". Ik stond perplex, wat kan ik doen, de kolonel laten arresteren door zijn eigen troepen? Ik maakte weinig kans, dus stuurde ik, hem in de waan latend dat ik met zijn voorstel akkoord ging, de kolonel naar de Kouter bij de ondertussen vertrokken Duvivier. Vanzohaast de troepen bevoorrad zijn vertrek ik en zie bij mijn aankomst Duvivier en L'Olivier, gemoedelijk babbelend over de plaats lopen. Bij mijn nadering verwijdert de kolonel zich en de generaal vertelt mij dat alles voorbij is en dat de troepen van Grégoire zich hebben overgegeven of zijn gevlucht. Ik doe hem het relaas over wat de kolonel van het 7e Linie mij gezegd heeft en dring er op aan dat hij hierover een rapport opstelt aan de Commissaris Generaal, er aan toevoegend dat

ik het graag in zijn plaats wil doen. Bij de aankomst van de heer Vanderlinden, Commissaris van de regering, belast met het onderzoek in deze zaak, heb ik deze persoonlijk eerst mondeling en daarna schriftelijk op de hoogte gebracht van het verraad.

Tot hier het rapport van generaal ridder de Wautier. Laten we nu de gebeurtenissen van zeer nabij volgen.

Rond de middag kwam kapitein Moriau in het bureel van generaal Duvivier aan en vertelde daar wat er, vóór Mariakerke, tussen generaal de Wautier en kolonel Grégoire gebeurd was. Duvivier stuurde hem door naar de plaatskommandant, kolonel Van de Sande (N) met het bevel de troepen van het garnizoen in staat van paraatheid te brengen. Van de Sande zond zijn adjuncten, kapitein De Blauwe (O) luitenant Boon (P) en adjudant De Myttenaere naar de verschillende kwartieren om het bevel mondelings over te brengen. Hierna begaf hij zich naar de Kouter om er Duvivier persoonlijk verslag van uitvoering te geven (26). Intussen was het bataljon Grégoire de Brugse Poort voorbij en werden de troepen in twee afdelingen gesplitst. De eerste groep onder bevel van kapitein Bast spoedde zich naar de kazerne van de pompiers met de bedoeling er beslag te leggen op het artilleriepark en de andere wapens. Het tweede peloton onder Grégoire begaf zich rechtstreeks naar het gouvernementspaleis tegenover de Oranjestraat. Onderweg werden, onder het roepen van "leve de prins van Oranje", handvol geld uitgedeeld aan de nieuwsgierig toegelopen bevolking. Het moet gezegd dat er weinig positief gereageerd werd door het Gentse proletariaat. Na het geld opgeraapt te hebben hoorde men zelfs roepen "leve België" of "weg met de prins".

Aan het paleis van de gouverneur gekomen werd de wacht, bestaande uit manschappen van de brandweer, gevangen genomen en de oranje vlag werd op het gebouw gehesen. Grégoire klom naar de eerste verdieping en drong er het bureel van de burgerlijke gouverneur baron de Lamberts-Cortenbach (Q) binnen. Onder bedreiging van de wapens van twee tirailleurs die hun aanvoerder gevolgd waren, ontspon zich volgend gesprek tussen de kolonel en de vertegenwoordiger van het wettelijk bestuur (27) :

- "Mijnheer de gouverneur, het gaat er om de prins van Oranje tot staatshoofd uit te roepen".
- "Ik heb niets te zien met de prins van Oranje, ik ken alleen de regering die mij hier aangesteld heeft".
- "Denk goed na mijnheer, het is in Uw voordeel, het gaat om Uw leven. De prins is reeds erkend te Brugge. Alle ambtenaren behouden hun post. Zesduizend man nemen ondertussen bezit van de stad.

- De militaire autoriteiten steunen ons”.
- “Wat doen de pompiers” ?
  - “Deze zijn bezig zich over te geven”.
  - “Het zij zo, maar ik erken niemand anders dan de regering waarvoor ik nu werk”.
  - “In dit geval zult U vervangen worden”. (28)
  - “Het zij zo”.

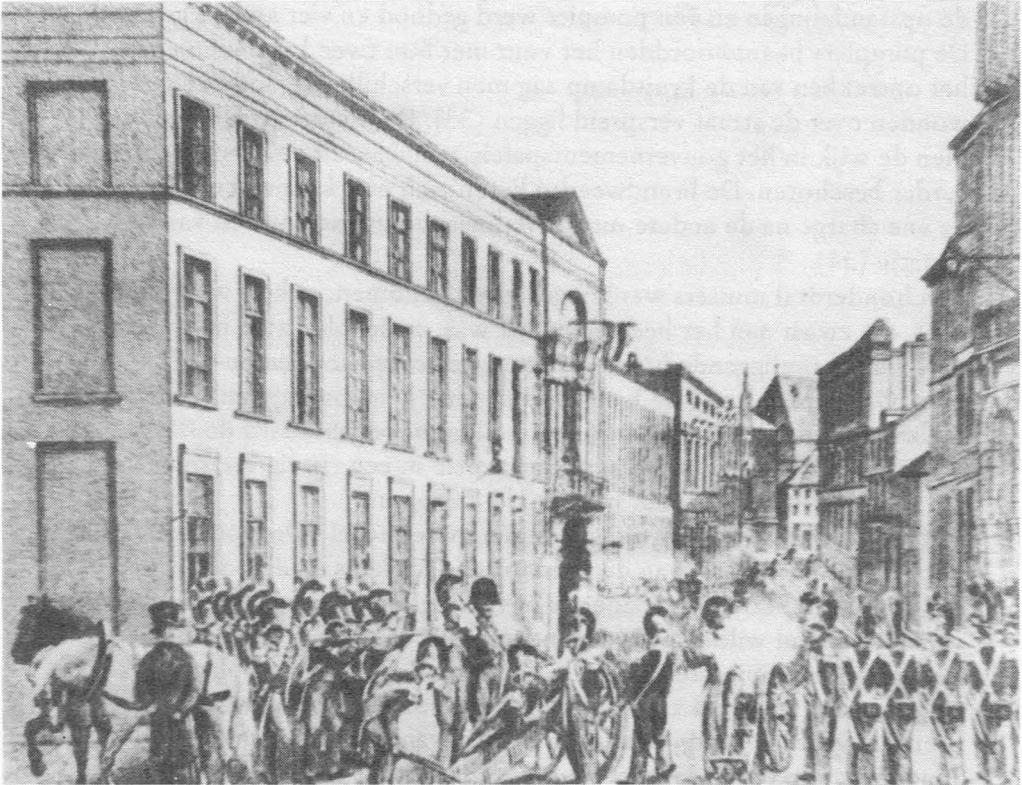
Grégoire liet de Lamberts in zijn bureel opsluiten en plaatste wachten voor de deur. Hierop begaf hij zich naar de Kouter voor een gesprek met de generaal Duvivier.

Intussentijd was de tweede kommandant van de brandweer, luitenant Rolliers (R) van het aankomend gevaar verwittigd door luitenant Boon. Hij riep de aanwezige spuitgasten te wapen en liet de twee kanonnen met schroot laden. De professor in de geneeskunde aan de Gentse universiteit, de heer De Block, die gezien had hoe de muiters zonder moeilijkheden de stad waren binnen gekomen, liep majoor Van de Poele (S), bevelhebber der plaatselijke pompiers, thuis verwittigen. Deze spoedde zich naar zijn kazerne waar hij kolonel Van de Sande aantrof die hem het bevel gaf zijn kanonnen te bespannen, naar de Brugse Poort op te rukken en er Grégoire het hoofd te bieden (29). Maar de paarden waren de dag voordien, o wonder, door het stadsbestuur teruggevorderd (30). Bijna door de voorzienigheid gezonden, kwamen op dit ogenblik twee koetsen, elk bespannen met twee paarden, voorbij de kazerne (31). Majoor Van de Poele hield de wagens aan, legde beslag op de dieren en spande ze voor zijn geschut.

Terwijl men nog druk bezig was met het klaarmaken tot de strijd zag de brandweerkommandant in de verte de groep Bast komen aangelopen. Hij trok de schildwacht naar binnen en samen sloten ze de poort. Pompiers, het geweer in aanslag, werden voor de vensters van de verdiepingen geplaatst klaar om bij het eerste bevel op de aanvallers te vuren. Het onmogelijke van zijn taak onder ogen ziende droop Bast af en vervoegde de rest van de muitende troepen. Hij stelde zich in verdediging op tussen het gouvernementspaleis en de Oranjestraat.

Na het verdwijnen van de afdeling Bast besloot de majoor Van de Poele in aktie te treden. Hij verliet de kazerne die maar op een honderdtal meter van het hotel van de gouverneur gelegen was (32) langs de Norderscheldestraat en kwam door het smalle straatje naast het paleis in de Gouvernementsstraat, waar hij zich opstelde tussen de huizen van de families Spilleux en della Faille d’Huysel.

De kolonel Grégoire die het bureau van Duvivier verlaten had gevonden kwam op dit ogenblik terug. Hij begaf zich tot bij majoor Van de

2 februari 1831 : De Pompiers aan het Gouvernementsgebouw.

Poele en sprak "Het gaat om Uw voordeel en om Uw leven". Rolliers, die dit gehoord had, ontstak in woede en schreeuwde "Oms wiens leven gaat het ? Als ge niet onmiddellijk onze gevangene schildwachten lost laat ik je bende mitraileren" Grégoire haastte zich te antwoorden "Doe niets onverdacht, ik geef U uw mannen terug want iedereen is het met mij akkoord, zelfs de gouverneur". Hierop gaf de kommandant van de pompiers zijn tweede in bevel de opdracht de gouverneur te gaan vinden en hem dit te laten bevestigen. De moedige Rolliers begaf zich, pistool in de vuist en vergezeld van een officier van de muiters, tot bij de Lamberts en stelde hem de vraag : "Mijnheer de gouverneur er bevinden zich troepen voor Uw paleis, ze zijn gekomen om de prins van Oranje tot koning van België uit te roepen. De majoor Van de Poele en ikzelf willen de prins niet erkennen". Bewogen kwam het antwoord "Ik ook niet mijn vriend, ook ik wil hem niet erkennen". Hierop vertrok de officier van Grégoire om zijn chef over de uitspraak te onderrichten. Rolliers repte zich naar zijn overste en terwijl het verslag uitbracht werden verschillende schoten gelost uit de rangen van

de opstandelingen en één pompier werd gedood en vier andere gewond. De pompiers beantwoordden het vuur met hun twee kanonnen en na het optrekken van de kruitdamp zag men verschillende doden en gewonden over de straat verspreid liggen (33). De meeste tirailleurs namen de wijk in het gouvernementspaleis, van waaruit ze de spuitgasten verder beschoten. De brandweerlui lieten zich niet kennen en voerden de ene charge na de andere uit tot wanneer ze meester waren van de situatie (34).

Een honderdtal muiters werden gevangen genomen, enkele waaronder Bast, die zwaar aan het been gekwetst was, verscholen zich in de kelders van de omliggende huizen, de meeste echter konden de wijk nemen. Grégoire zelf zag de kans enkele van zijn manschappen te verzamelen en onder hun bescherming bereikte hij ongehinderd de Brugse Poort waar zijn echtgenote hem opwachtte in een rijtuig waarmede ze, iedereen in plan latend, naar Eeklo afdropen.

In deze stad werd hij dan aangehouden in het hotel "De Ooievaar" door de wachtmeester van de gendarmerie Kiekens en de politiecommissaris Vrambout. De woedende bevolking, op de hoogte gebracht van het verraad wilde de gevangene molesteren. Alleen door de tussenkomst van burgemeester Stroo en de kommandant van de plaatselijke burgerwacht Ruffrankx kon men Grégoire ongedeerd naar Gent overbrengen waar hij werd opgesloten in de gevangenis. De compagnie Janquaert, die vanaf de eerste geruchten over het verlies van Grégoire de Kouter verlaten had en in versnelde mars terug naar Eeklo gekomen was, beleefde daar ook enkele moeilijke minuten als ze door de bevolking ontwapend en afgestraft werden.

De militairen van het Gentse garnizoen (35), die nog geen enkele tegenstander gezien hadden, stelden zich in verdediging op rond de Kouter en wachtten af wat ging gebeuren. Sommige vluchtende tirailleurs hadden de weg over die plaats genomen om de stad te verlaten en liepen langs de opgestelde troepen zonder dat een bevel gegeven werd om ze tegen te houden. Enkele burgers die fier met een gevangene kwamen aanzetten werden, met het plat van de sabel, weggejaagd door een woedende Duvivier. Het 2e regiment Jagers te paard onder het bevel van de kolonel Constant d'Hane, broeder van de kommandant van het korps vrijeschutters Charles d'Hane, was in de kazerne geconsigneerd (36). Ondertussen zat de kolonel zielenrustig te middagmalen in het "café des Arcades" op de Kouter. Na dit maal en tijdens de beschieting in de Gouvernementsstraat, ging hij huiswaarts, om, zoals hij later verklaarde, er verdere bevelen af te wachten. Normalerweise werden er dagelijks drie piketdiensten geleverd door het 7e Linie, één op

de Kouter in de grote wacht, één op het Recollettenplein en één, honderd man en drie officieren sterk, in de citadel waar ze steeds moesten klaar staan om bij het minste onraad in te grijpen. Die heugelijke 2de februari was geen enkele van deze diensten aangeduid.

Dit was normaal het einde van de staatsgreep maar, als het nieuws in het land bekend werd, kwamen de reacties los. Iedereen schreeuwde om wraak, men wilde de daders aan de galg. De dagbladen uit die tijd lieten de zaak niet rusten en iedereen keek met gretige belangstelling uit naar de gevolgen.

De regering zendt als afgevaardigde voor het onderzoek de heer J. Van der Linden naar Gent. Deze, op zijn beurt, belast de generaal Duvivier met het oprichten van een militaire onderzoekscommissie met als doel de uitvoerders van het complot en hun complices op te sporen.

De legerleiding, die verveeld zit met dit onderzoek, tracht alles op de lange baan te schuiven. Men belooft de beschuldigten een spoedige vrijspraak en geeft hen geld om hun zwijgen te kopen.

De vierde februari komt de commissie voor het eerst samen onder voorzitterschap van generaal de Wautier. Reeds enkele dagen nadien dienen de kolonel d'Hane en majoor Baron hun ontslag in en geven als reden op, niet bevoegd te zijn te oordelen aangezien er burgers in de affaire betrokken zijn (37). Omdat ze het gekonkel niet meer kunnen aanzien leggen ook de krijgsraadadviseurs De Kerkhoven en Dereine hun bevoegdheid neer (38).

De daders worden nu verwezen naar de kamer van inbeschuldigingstelling. Ze komen de eerste maal voor op 8 april en de 15de van dezelfde maand wordt hun aanhouding bevestigd. Bij een vraag van de rechter van instructie Spanoghe, waar hij de durf vandaan haalde om een stad met zo een sterk garnizoen aan te vallen, antwoordt Grégoire; "Ik was zeker van mijn zaak maar men heeft me verraden. Ik moest maar één man vrezen en dit was de kommandant van de pompiers".

De 4de juni komen de hoofdbeschuldigten voor het Assisenhof van Brussel dat op 13 juni Grégoire veroordeelt tot 10 jaar opsluiting met tentoonstelling, Bast tot 5 jaar zonder tentoonstelling en de anderen vrijspreekt. Na beroep komen de twee gestraften voor het Hof van Bergen dat ze zonder verpinken hun straf kwijtscheldt. Uit oogverblindings gaat het Openbaar Ministerie in beroep, alleen Grégoire wordt nog opgesloten gehouden, maar uiteindelijk geeft men hem ook de vrijheid op 3 oktober 1831.

Grégoire begeeft zich naar Holland en neemt dienst in het leger. Ondertussen is hij nog steeds niet geschrappt uit de lijsten van het Belgisch leger, dit gebeurt eerst op 3 december onder de vermelding "deser-

teur". We hebben niet kunnen terugvinden of hij misschien tot dan zijn wedde getrokken heeft. Later gaat hij naar Bonn in Duitsland waar hij leeft van een pensioen hem door Willem I toegekend. In 1848 ziet men Grégoire natuurlijk onder de leiders van de opstand "Risquons Tout", maar van dan af verliest men ieder spoor van deze merkwaardige man.

Bast gaat na zijn vrijlating naar Den Haag waar hij allerlei zaakjes opknapt voor Willem I. Later komt hij terug naar België en bouwt in Brussel een hotel gelegen op de hoek van de Muntplaats en de Nieuwstraat. In 1841 wordt hij samen met zijn echtgenote, onder beschuldiging van deelname aan de orangistische samenzwering "les paniers percés" aangehouden maar spoedig weer vrij gelaten. Nadien houdt hij zich nog alleen bezig met het beheer van zijn aanzienlijk bezit dat hij verdiend heeft bij de familie Nassau.

De kapitein d'Origny wordt na zijn vrijstelling uit het leger gezet en keert terug naar Frankrijk. Alle andere deelnemers aan de staatsgreep worden in het leger gehouden maar wel verplaatst naar andere eenheden. Van der Linden doet ook nog de kommandant van de citadel vervangen.

U zijt hoogstwaarschijnlijk nieuwsgierig naar het lot van de opperofficieren uit de plaats Gent. De generaal Duvivier wordt benoemd tot divisiegeneraal, de Wautier eveneens tot divisiegeneraal; kolonel d'Hane valt de eer te beurt de post van minister van oorlog en vleugeladjutant van de koning te bekleden, l'Olivier moet zich tevreden stellen met de benoeming tot brigadegeneraal. Wie zegt nog dat ondank 's werelds loon is (39)!

Twee dagen na de aanslag, op 4 februari wordt het stadsbestuur afgezet en vervangen door een commissie van openbare veiligheid bestaande uit 12 leden (40). Twee politiecommissarissen moeten ook hun kepi aan de haak hangen en er wordt gezuiverd in de rangen van het personeel van de gouverneur.

Wat nu de echte beloningen betreft : De patriotten der beide Vlaanderen openen een inschrijvingslijst voor de aankoop van een eredegeen voor majoor Van de Poele; het wapen wordt plechtig overhandigd op 17 juni 1831. De generaal don Juan Van Halen die op eigen kosten een medaille had laten maken (41) voor iedereen die tijdens de revolutie onder hem gediend heeft, schenkt een exemplaar aan Rolliers (42). Op 5 februari worden Van de Poele en Rolliers, door het dankbare Voorlopig Bewind, benoemd tot respectievelijk erekolonel van de infanterie en tot de graad van kapitein. De pompiers worden ook niet vergeten, ze krijgen... een paar nieuwe epauletten (43). Om de memo-

rabele dag nooit te vergeten laat men een herinneringsmedaille maken met het inschrift "La Belgique désormais sera libre" (44).

Enkele weken na de gebeurtenissen te Gent wil de Nationale regering de kanonnen van de brandweer in beslag nemen om ze bij het geregeld leger in te delen. Bij het vernemen van dit bericht muiten de rekruten van de Jagers te paard en begeven zich naar de kazerne in het Geeraerd Duivelsteen om er hun sympathie te gaan betuigen. De troepen van de infanterie volgen nog de zelfde dag hun voorbeeld. Enkele dagen later gaat er een stoet uit ter gelegenheid van het feest der beenhouwers. De "Journal des Flandres" bericht daarover; "verschillende detachementen van de burgerwacht vormen een erehaag als de pompiers, kolonel te paard op kop gevolgd door de kanonnen, voorbijparaderen. De bevolking tiert, leve de pompiers, leve de kanonnen, leve Van de Poele, weg met de ministers (45). De regering, de Gentenaars kennende, ziet van haar voornemen af en het geschut kan in de stede blijven. Tijdens de tiendaagse veldtocht in de maand augustus rukken de spuitgasten nog geregeld uit om onze stad tegen vermeende aanvallers te beschermen.

Hiermede kunnen we het verhaal beëindigen en zonder blozen beweren: "De Gentse pompiers hebben de Belgische onafhankelijkheid gered".

ROGER VAN AERDE

21 maart 1980

BIBLIOGRAFIE EN VOETNOTEN

- (1) Fris V. — 't Jaar 30 een volksboek — 1905 — voor meer inlichtingen over de toentijdige politiek raden we dit prachtig werk aan.
- (2) Frédéricq P. — Thorbecke vóór 1830 — 1906 — blz 111. Reeds in oktober 1830 schrijft de professor aan de Gentse universiteit Thorebecke aan vrienden in Holland; "de meeste der generaals en officieren zijn de oude dynastie toegedaan".
- (3) Bergmaans O. — Mouvement de l'état-civil de la population de la ville de Gand au 19ième siècle — 1902 — blz 15. In 1830 waren er ongeveer 84.000 inwoners in Gent waaronder 882 kiesgerechtigden, dus kan men stellen, één op honderd.
- (4) Callion E. — Gendsche Kronyke deel X 1822-1831. blz. 247. (Gentse universiteitsbibliotheek, handschriftenzaal). Er werden kiesbrieven verzonden die kiezers lokalen aanwezen die niet voor hen bestemd waren, valse geruchten werden verspreid, kiezers lastig gevallen enz... enz...
- (5) de Lichtervelde L. — Le Congrès National, l'oeuvre et les hommes — 1945 — blz 10 en 11. Het dekreet over de kiezing voorzag, voor de eerste maal, dat bij de censitaire kiezers (censitair = celui qui doit cens en rente, dus de rijke

belastingbetaler) ook de capacitaire (capacitair – qui est capable, dus bekwaam om te begrijpen, die gestudeerd heeft) hun stem mochten uitbrengen. De capacitaire kiezers waren; notarissen, advocaten, magistraten, legerofficieren (minstens kapitein), geestelijken en houders van een universitair diploma. Voor het distrikt Gent moest men minstens, als censitair kiezer 100 fl. (stad) of 75 fl. (platteland) belasting per jaar betalen wat toen zeer veel geld was.

- (6) Claeys P. – Mémorial de la ville de Gans 1792 – 1830 blz. 540. Nève de Mévergnies. – Gand sous la régime Hollandais blz 29. De Graet J. B. – Récit des troubles et des évènements qui ont eu lieu dans la ville de Gand à l'époque de la révolution – 1856 – blz 52.

Dagbladen uit die periode : vechtpartijen, afrukken van oranje dassen, cocarden en zakdoeken, zingen van antipatriotische liederen enz... enz...

- (7) De "gazette van Gend" van 8 december 1830 schrijft dat 7.200 gezinnen volledig afhangen van de openbare onderstand. Niettegenstaande verschillende liefdadigheidsakties en "listes de l'inscription" voor hulp aan de noodlijdenden (GvG 28 okt 30), desniettegenstaande dagelijks soep en broodbedeling en de slooping van het Spanjaardenkasteel, om de arbeiders aan het werk te houden, was de armoede en werkloosheid algemeen. De mensen hadden veel vrije tijd en gingen daardoor sneller over tot manifestaties en opstand.

- (8) De leiding van de burgerwacht was in die dagen zeer oranjegezind, dit kan men nagaan aan het feit dat, de fameuze petitie tegen de kandidatuur van prins Leopold als koning van België, ter ondertekening rondgedragen werd door officieren van diezelfde wacht. 's Anderendaags ging een verzoekschrift, getekend door 151 simpele wachten, naar baron C. Coppens, bevelhebber van de volledige stedelijke "garde civique" met de bede streng op te treden en maatregelen te nemen tegen deze mistoestand. Het origineel van deze petitie bevindt zich ingeplakt in het boek van Callion E. "Gendsche Kronyke" deel X. op. cit.

- (9) Colenbrander H. – De Belgische omwenteling, gedenkstukken, X – 4 blz 416-418.

- (10) De Bavay C. – Histoire de la révolution Belge de 1830 – 1873 – blz 231.

- (11) De Potter. – Souvenirs personnels. Schrijver vertelt : "na mijn aftreden heeft Grégoire mij aangeboden de republiek uit te roepen, dit voor de som van 30.000 frank. Ik heb zijn voorstel verworpen aangezien ik geen vertrouwen had in een comptant betaalde republiek".

- (12) Van Aerde R. – De omwenteling van 1830 te Gent – Dagverhaal. In Ghendtsche Tydingen van mei 1980.

- (13) Rodenbach C. – Episodes de la révolution dans les Flandres – 1833 – blz. 188.

Gendebien A. – In het vervolghet verhaal van het dagblad "La Liberté" van 19 juli 1868. "Grégoire die aandrang op een hogere graad gaf ik als antwoord dat zijn huidige rang reeds te hoog was voor het kleine aantal manschappen onder zijn bevel. We kunnen U kolonel benoemen als U een volledig tweede bataljon op de been brengt. Woedend antwoordde hij "Als U mij de graad niet geeft zal ik hem zelf wel nemen".

- (14) Deze Van Der Meulen is hoogstwaarschijnlijk de vader van "baard Vermeulen" zie M. Van Wesemael in "Ghendtsche Tydinghen" van 15 januari 1980. Om deze veronderstelling te staven verwijzen we naar het rapport door Grégoire aan Willem I gestuurd vanuit de gevangenis te Gent op 20 april 1831.

Hij schrijft "Ik was reeds voorbij de woning van de heer Van Der Meulen toen de heer E. Jacquemijns me kwam zeggen dat het vrijkorps me spoedig zou komen helpen. Dicht bij St-Baafs gekomen...". Nu was De Van Der Meulen Lodewijk-Gustaaf een welstellend tekstielabrikant; liberaalgezind (zoals later ook zijn zoon den baard). en orangist daarenboven, bewoonde hij een riant huis aan de Poel. Daar de kortste weg tussen de Brugse Poort (vanwaar Grégoire kwam) en St.-Baafs over de Poel loopt veronderstellen we dat...

- (15) Callion E. — op. cit. Op 21 december 1830 reeds werd het vrijkorps door het Voorlopig Bewind afgeschaft om reden van zijn oranjegezindheid. Op 26 en 27 december zag men nog leden van dit korps paraderen in het Sint-Jorishof waar ze door de bevolking uitgejouwd werden. De graaf Charles d'Hane, hun kommandant, deed alles om het korps te behouden en stuurde aan al zijn manschappen volgend bericht; "De kommandant van de Gentse vrijwilligers verwittigt U dat het vernoemd korps blijft bestaan tot er een nieuwe regeling komt" Gent de 23 december 1831. Le Cte d'Hane de Steenhuyse.
- (16) Eenens A. — Les conspirations militaires de 1831. Tome 1 — 1875 — blz 150.
- (17) Rodenbach C. op. cit. blz 191-192.
- (18) De "Journal des Flandres" van 10 februari 1831 weet ons te vertellen dat de wacht aan de Brugse Poort was samengesteld uit onder-luitenant Ghylissen, een sergeant-majoor, een sergeant, een korporaal en 13 wachten allen onder bevel van eerste-luitenant Roman. Allen woonden in de Onderstraat of de Lange Munt.
- Leconte L. — Un épisode des conspirations orangistes 1831. — 1930 —. Schrijver geeft te overwegen dat, niettegenstaande de verwittiging door de gendarme, de brave kommandant van de wacht Roman, toch maar om 11.30 u naar huis ging om er rustig te middagmalen.
- (19) Leconte L. — Les éphémères de la révolution — 1945 — blz 33.
- (20) Eenens A. — op. cit. blz 166. De affaire Grégoire zette gans het land in rep en roer, iedereen schreeuwde om wraak en vergelding, de pers uit die tijd liegt er niet om. Gekende patriotten onder wie ook C. Rodenbach, vielen in hun geschriften de Wautier aan en beschuldigden hem van verraad. Hierop schreef de generaal een rapport over het gebeurde, waarin hij trachtte te bewijzen dat hij onschuldig was. Dit rapport stuurde hij aan koning Leopold en naar de ministers van oorlog en binnenlandse zaken. De generaal wou dit verslag laten drukken en in de openbaarheid brengen maar men liet hem verstaan dat de koning dit niet wenste dus liet hij de zaak rusten. Volgens L. Leconte en A. Eenens in hun werken "Les éphémères" en "Les conspirations" is generaal de Wautier onschuldig aan het verraad.
- (21) Brief van de prins aan Grégoire (verkorte versie) : Kolonel, deze morgen heb ik Uw brief uit Brugge bekomen, ik kan niets anders dan U bedanken voor de gevoelens die U mij toedraagt en voor de ijver die U aan de dag legt voor mijn zaak. Het ingesloten stuk houdt mijn politieke belijdenis in, deel ze mee aan mijn volgelingen en gebruik ze om de twijfelaars te overtuigen... enz... Getekend; Guillaume prince d'Orange.
- (22) Alle geschiedschrijvers verwonderen er zich over waarom Grégoire de kapitein Moriau liet vertrekken. Was hij zo zeker van generaal Duvivier of misschien van Moriau zelf, niemand zal het ooit weten.
- (23) Fernand (Alias Ferdinand Broglia) Les traitres démasqués — 1840 — Roden-

bach C. op. cit. Beide schrijvers werpen de Wautier voor dat hij niet eens getracht heeft Grégoire tegen te houden, maar wat kon één man uitrichten tegen een gans bataljon ?

- (24) Leconte L. — Une épiode des conspirations orangistes 1831 — 1930 — In het rapport dat de burgerlijke gouverneur van Oost-Vlaanderen stuurt naar de regering van Brussel; meldt hij dat verschillende vooraanstaanden uit de Gentse sociëteit Grégoire waren komen verwelkomen. Onderandere vernoemt hij de advocaat Antheunis, de kristalslijper Frossaert en de fabrikant Van den Berghe, alle drie waren oud-officieren van het Gentse vrijkorps.
- (25) Als de munitiedragers in de citadel komen wordt hun gezegd dat de sleutels van de munitiebunkers nergens te vinden zijn. De luitenant Van Ruymbeke die de ploeg aanvoerde, wil de deuren laten inbeuken waarop, als bij wonder, de sleutels gevonden worden.
- (26) Verschillende geschiedschrijvers verwijten Van de Sande dit besluit en stellen dat hij, door al zijn mensen weg te sturen, zodat er geen enkel bevel of bericht meer kon ontvangen of verstuurd worden, ervoor zorgde geen enkele verantwoordelijkheid meer te hebben. Volgens de schrijver van "les traîtres démasqués" was de kolonel op de hoogte van het complot.
- (27) Thonissen J. J. — Notice sur le baron Werner-Joseph de Lamberts-Cortembach — 1859 — blz 10 en 11.
- (28) Eenens A. — Les conspirations. op. cit. blz 175. Volgens de auteur bevond er zich reeds een plaatsvervanger voor de gouverneur in de kelders van het gebouw. Hij zou uitgedost geweest zijn in zwart kostuum en witte das. Ook de bedienden uit het gouvernementspaleis beschuldigt hij van deelname aan de staatsgreep.
- (29) Leconte L. — Le général baron François-Xavier de Wautier et la révolution dans les Flandres — 1936 — blz 170.
Rijksarchief — familiefonds, papieren van E. Helias d'Huddeghem 6775, No 2, verslag van kolonel Van de Sande. De plaatskommandant wilde de pompiers langs de Coupure naar de Brugse Poort sturen. Verschillende schrijvers verwijten hem dit en menen dat hij hierdoor de laatste weerstand uit de kuip van Gent wilde wegnemen en daardoor Grégoire helpen bij de bezetting van de voornaamste punten in de stad.
- (30) Reeds van bij het uitbreken van de revolutie in september 1830 waren vier postpaarden afgedeeld in de kazerne der pompiers, dit om zonodig de brandspuiten of de kanonnen te bespannen. Op 31 januari vroeg het stadsbestuur, zonder opgave van een reden, de trekdieren terug. Eenens in zijn "conspirations" stelt dat de afgevaardigde van de regering de heer Vanderlinden, daags na de oproeping, naar vrienden schrijft; "het verwittigde stadsbestuur bevond zich verzameld in het stadhuis met de enige bedoeling zich na het wellukken van de staatsgreep, voor de prins van Oranje uit te spreken".
- (31) A. B. — Benoit Rolliers et l'insurrection orangistes du 2 février 1831 à Gand. Uit; annalen van de oudheidkundigen kring van het land van Waas. Tome 45, 2e aflevering 1933. blz. 93. "De dochter van de katinepachter der pompiers was juist in het huwelijk getreden en kwam met de bruidsstoet huiswaarts gereden om er het feestmaal te nutten. Misnoegd moest het gezelschap de laatste meters door de sneeuw ploeteren. De twee Gentse koetsiers Turkerie en Lindekens werd een beloning beloofd, we hebben nergens kunnen terugvinden of ze deze wel gekregen hebben.

- (32) Sedert het begin van 1830 waren de pompiers gelegerd in het Geraard Duivelsteen, gebouw dat ze deelden met de stedelijke weeskinderen. Het korps Sapeurs-Pompiers was opgericht in 1808 en gereorganiseerd in januari 1830. De sterkte van het korps werd op die datum gebracht op 150 man. De 6e oktober hadden ze twee kanonnen en twee houwitsers gekregen, één van de houwitsers was later naar Brussel geroepen en nooit meer teruggegeven. Voor meer inlichtingen over de inrichting van de brandweer zie "reglement op de samenstelling van het korps Sapeurs-Pompiers der stad Gent", goedgekeurd door Willem I in 's Gravenhage de 18 mei 1830. (Stadsarchief, dossier pompiers).
- (33) Buiten Bast werden; 8 tirailleurs zwaar gewond
 5 tirailleurs licht gewond
 5 tirailleurs sneuvelden
 2 bezweken later aan hun verwondingen
 1 pompier sneuvelde
 1 pompier zwaar gewond
 2 pompiers licht gewond
 3 burgers ter plaatse overleden
 2 burgers later bezweken aan hun verwondingen
 4 burgers zwaar gewond, waaronder de kleine Gentenaar Millo Jean 9 jaar oud
 2 burgers werden licht gewond.
- (34) Voor de gebeurtenissen aan en rond het gouvernementspaleis hebben we ons vooral gesteund op het rapport door majoor Van de Poele verstuurd naar de regering de dag na de feiten. Het kladschrift van dit verslag bevindt zich in het stadsarchief onder het dossier "pompiers".
- (35) Het garnizoen bestond uit — het 7e linie regiment
 — het 2e jagers te paard
 — één bataljon van het 1e jagers te voet "chasseurs de Bruxelles" genoemd
 — de burgerwacht
 — het pompierskorps
- De pompiers en de "garde civique" stonden reeds vanaf 1 oktober 1830 en dit krachtens een wet van 1811, onder het bevel van de militaire kommandant van Oost- en West-Vlaanderen, dus Duvivier.
- (36) Gendebien A. — Vervolgverhaal dagblad "La Liberté" op. cit. De zoon van Gendebien was onderluitenant bij het 2e jagers te paard en bevestigde dat het regiment op 2 februari geconsigneerd was in de kazerne.
- (37) Hierdoor ontsnapt Grégoire aan het vuurpeloton : een militair die verraad pleegt in oorlogstijd krijgt, volgens de voorschriften, de dood door de kogel, als hij door een krijgsraad veroordeeld wordt.
- (38) Huybrecht P. A. — Histoire politique et militaire de la Belgique 1830 — 1831 — 1856 — In zijn veel geroemd boek schrijft Huybrecht; "De schuldigen aan de staatsgreep waren zo talrijk dat men de idee van vervolging moest laten vallen. Men tracht de patriotten te sussen met de belofte van een grondig onderzoek en zware straffen. De regering wil zo snel mogelijk de zaak in de doofpot te stoppen omdat, bij het bekendworden van het aantal complicen, iedereen zou zien hoe sterk de orangisten wel waren".
- (39) Van Loy. — Biographie des hommes de la révolution par un Belge qui a pris

la révolution aux sérieux — 1832 —

- (40) Union Belge (later Staatsblad) van 3-4-5-6 februari 1831.
(41) Guioth. — Histoire numismatique de la révolution Belge — 1844 —
(42) De medaille, die het nummer 160 draagt, de wapens en andere ere tekens worden bewaard in het streekmuseum van St.-Niklaas, de geboortestad van Rolliers.
(43) Claeys P. — Mélanges historique et anecdotiques sur la ville de Gand. — 1895 — blz 176. In het artikel “curieuses récompenses civiques” vraagt schrijver zich af wat de helden van 2 februari wel gedacht hebben van zo een zonderling geschenk. We moeten de heer Claeys tegenspreken waar hij in hetzelfde artikel blz 173 schrijft dat de orangistische partij niet op de hoogte was van de ophanden zijnde “coup”. We hopen U overtuigd te hebben van het tegenovergestelde.
(44) Claeys P. — Les médailles Gantoises modernes — 1909 — blz 131.
(45) Bartels A. — Documents historiques sur la révolution Belge — 1836 — blz 329.

Buiten de in de bibliografie aangehaalde boeken hebben we volgende werken gelezen en gebruikt;

Stengers J. — Sentiment national, sentiment orangiste et sentiment Français à l'aube de notre indépendance. Uit; Belgisch tijdschrift voor philologie en geschiedenis.

Lebrocqy P. — Souvenirs d'un ex-journalist 1820-1841. — 1842 —

Buffin C. — Mémoires et documents inédits sur la révolution Belge 1830. Tome II. — 1930 —

Holvoet A. — Esquisses biographiques des principaux fonctionnaires tant civils que militaires de la Belgique. — 1839 —

De Vroede — Noord en Zuid na 1830. Het orangisme en de Groot-Nederlandse beweging beïnvloed door de Hollandse reacties op de Belgische omwenteling.

Du Bois A. — Essais et notices — 1902 —

Elskens J. dit Borremans. — Pétition à messieurs les membres de la chambre des représentans. — 1834 —

Gerretson G. — Mouterij en scheuring. Deel II. 1830 — 1936 —

Veldekens F. — Le livre d'or de l'ordre de Leopold. — 1858 —

Vignerot H. — La Belgique militaire. — 1855 —

De Laroïère L. — Pantheon militaire. — 1880 —

Steyaert J. — Levensschets van de heer Joseph Van-Crombrugge. — 1844 —

Leconte L. — La vie étonnante du Lieutenant-Général Eenens A.

Leconte L. — Le faux vicomte de Culhat. Fourragère VII blz 159.

Leconte L. — Ernest Grégoire. Fourragère I 4/69.

Duchésne A. — Traître ou héros. Le général d'Hane de Steenhuyse. Fourragère VII.

HULDEZANG DER VIGILEURS AAN DEN TRAMWAY

STEMME : Daar kwam 'nen boer van Leuven, OF : air du Mirliton.

Uit den weg ! de tramway rijdt
Voor vreemdemans profijt !

1.
Wat groote gele kerre
Komt daar nu voor den dag ?
Dat gaat een beetje verre
Met al dat vreemd beslag !

REFREIN :
't Is de tramway die daar rijdt,
Voor vreemdemans profijt ! (ter)

2.
O vaderlijk bestieren
Dat ons dien tramway gaf !
De Gentsche huurkoetsieren
Stelt men genadig af.
Uit den weg ! enz.

3.
Dat zijn mij schoone dingen !
Dat maakt het volk content !
Nu gaan de vreemdelingen
Vóór 't eigen volk van Gent !
Uit den weg ! enz.

4.
Wat heeft die Burger-vader
Toch zorge voor zijn huis !
Hij stroopt ons allegader
En vet een vreemde luis.
Uit den weg ! enz.

5.
Het kan hem weinig hinderen —
Dien heer met al zijn geld, —
Dat zorg voor vrouw en kinderen
Den simplen burger kwelt.
Uit den weg ! enz.

6.
“Een broodwinning verloren,”
Wat zegt dat voor een' man,
Die, met de beurs geboren,
Millioenen tellen kan ?
Uit den weg ! enz.

7.
Nu kunnen ze aan den wagen,
Waardoor ons winste smelt,
Ook eens ons briefken dragen
Van 't contributie-geld.

8.
Allo, 't zijn flauwe prullen !
't Is niet gepermitteerd !
De vreemde zakken vullen
En ons geruïneerd !
Uit den weg ! enz.

9.
Gij zult het spel verliezen
Met uw fameus bedrijf !
Eer dan voor u te kiezen —
'k Koos liever voor mijn wijf.
Uit den weg ! enz.

10.
Gij scheidt voor vreemde heeren
De boter van ons soep...
Men zal een dansje leeren
Aan heel uw schoonen troep.
Uit den weg ! enz.

11.
Wij zullen dinsdag zingen,
(En 't is een liedje weerd !)
Van : “Hebt gij hem zien springen —
Baas Kimpe met zijn peerd ?”
Uit den weg ! enz.

12.
Maar neen ! die oude liedjes –
Die liggen ook omver :
Het is nu, sapperpietjes !
“Baas Kimpe met zijn ker !”
Uit den weg ! enz.

13.
“Baas Kimpe met zijn wagen !”
“Baas Kimpe met zijn tram !”
Die d’ouden Gentnaar plagen, –
En ons beschadigen kwam.
Uit den weg ! enz.

(Overgenomen uit De Vlaamsche Leeuw)

AANVULLENDE LEDENLIJST

- 1702. De Buyssere R. Dr. Albert Schweitzerstraat 5 9000 Gent
- 1703. Van Damme R. Leeuwstraat 57 9000 Gent
- 1704. Kluyskens Y. Moeistraat 13 9830 Sint-Martens-Latem
- 1705. Van Gelderen Grote Reukens 23 9210 Heusden
- 1706. Mw Vermeire H. Adriaan Pietersstraat 39 9910 Mariakerke
- 1707. De Ghouy E. Muylaertstraat 42 9000 Gent
- 1708. Steyaert D. Veer 7 9371 Lebbeke
- 1709. Callebout W. E. Hielstraat 48 9219 Gentbrugge
- 1710. Flamant E. Olifantstraat 68 9000 Gent
- 1711. Dheere A. Bremstraat 14 9920 Lovendegem
- 1712. Duvivier J. Tentoonstellingslaan 6 2020 Antwerpen
- 1713. Mw Tanghe-Buyse Sint-Niklaasstraat 28 9000 Gent
- 1714. Mej. Snelders M. Ringlaan 36 9910 Mariakerke
- 1715. De Jonghe D. Distelstraat 16 9000 Gent
- 1716. Himschoot M. Burggravenlaan 176 9000 Gent
- 1717. Van Parijs M. Maaltebruggestraat 121 9000 Gent
- 1718. Delva J. Chemin des Ornois 16 1338 Lasne
- 1719. Dumon E. Streekstraat 71a 1980 Tervuren
- 1720. Moens A. Ham 151 9000 Gent
- 1721. Mw Hublé M. Ferrerlaan 32 9000 Gent
- 1722. Cornelis G. Prins Leopoldstraat 22 9910 Mariakerke
- 1723. Spatz P. Reigerstraat 47 9000 Gent
- 1724. P.V.B.A. Konfektie Wohlmutter Kuiperskaai 6 9000 Gent